

**Tampereen seudun
sukututkimusseura**

Julkaisupäivä 1.9.2005

Toimitus Johanna Kurela
Taitto ja painatus Esa Print Tampere

ISSN 0359-128X

Seuran osoite

Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere

Seuran tilinumero

Nordea Tampere 114630-7209098

Seuran www-sivut

www.tampereensukututkimusseura.net

HALLITUS JA TOIMIHENKILÖT

Tiedot voimassa vuoden 2006 vuosikokoukseen asti.
Hallituksen jäsenet merkitty tähdellä.

Puheenjohtaja

Antti Lähde *
Piettasenkatu 2 A 24
33580 Tampere
puh. (03) 362 7587
sähköposti: heikari@kolumbus.fi

Sihteeri; jäsenasiat, osoitteenmuutokset, ilmoittautumiset kursseille, julkaisujen myynti ja tilaukset

Marjatta Rintala *
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere
puh. (03) 343 2004
sähköposti: xmrintala@kolumbus.fi

Varapuheenjohtaja, ohjelma-asiat

Tiina Miettinen *
Nahkatehtaankatu 7 B 41
33270 Tampere
puh. (03) 344 4599
sähköposti: tiinamarjut@kolumbus.fi

Rahastonhoitaja

Nina Järvensivu *
Myllyhaantie 34
33960 Pirkkala
puh. 040 730 1420
sähköposti: ninaserafin@hotmai.com

Retket

Jukka Sirén *
Hirvenojantie 12
36200 Kangasala
puh. 050 337 7860
sähköposti: j.u.siren@hotmail.com

Orpanan toimitus

Johanna Kurela *
Sorsapuisto 1 A 10
33500 Tampere
puh. (03) 261 2292
sähköposti: johanna.kurela@kolumbus.fi

Vuosikirjan toimitus

Tuula Sillanpää
Paasikiventie 8 F 41
33230 Tampere
puh. (03) 2130 430
sähköposti: tuusilla@taloverkot.fi

Kirjastonhoitaja

Hanna Turppa
Mustanlahdenkatu 20 C 163
33210 Tampere
puh. (03) 222 9881

Webmaster

Satu Yrjölä
Aakkolantie 171
35300 Orivesi
puh. 040 721 7492
sähköposti: satu.yrjola@kolumbus.fi

Mainokset Orpanassa

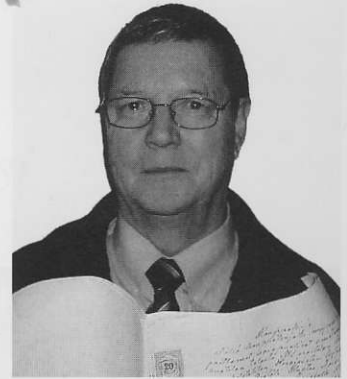
1/4 sivua – 50 €
1/2 sivua – 100 €
koko sivu – 200 €
Seuran hallitus pidättää itselleen oikeuden valita lehteen pää-
sevät mainokset.
Hinnat ovat voimassa vuoden 2005 loppuun asti.

Seuraava Orpana ilmestyy 2.1.2006. Siihen tarkoi-
tettujen artikkeleiden on oltava perillä viimeistään
15.11.2005.

Kannessa sukututkijoita Suitian linnan edessä touko-
kuussa 2005. Kuva Antti Lähde.

"Di niitä aikoja"

Muistelus, vaikkapa vain oman sukupolveni alkuajoilta eli sodan jälkeiseltä vuosikymmeneltä, tuntuukin äkkiä hyvin jännittävältä.

Istuimme iltaa mökillä Sydän-Hämeessä veden äärellä. Me kaksi avioparia annoimme muistoille tilaa. Kesäkuun alku ja rehevä ruoho vei mielikuvat meidän nuoruusikamme heinäpellolle ja sieltä kuorman siirtämiseen latoon. Valokuvasta se lähti, muistin vaimoni ajamassa hevosen reellä vetämää "heinärinniä". Kaija-rouva, joka on kotoisin Pohjois-Karjalasta, oli aivan ihmeissään eikä ymmärtänyt sanaa ollenkaan. Saimme kohta kohdalta kertoa mikä se "heinärinni" on. Sehän on heinähäkki, iloitsi Kaija-rouva.

Kuva on siis se, joka sittenkin kertoo nopeasti ja muistoja lavealti herättävästä asiayhteydestä. Olipa piirretty tai koneella tehty, se on erityisen kiinnostava ja lukijaa inspiroiva. Arvaattekin jo miksi näin on. Asiakirjat kuvattuna, perhejuhlat, henkilökuvat, erityistilannekuvat suvusta ja monet muut muistin lisäkuvathan ovat meille sukututkijoille mannaa.

Kuvien liittäminen tutkimuksiimme on entistä helpompaa, kiinnostavampaa ja ennen kaikkea halpaa ja helppoa kerrontaa, joka palkitsee tekijänsä. Uskon meidän jokaisen saavan kuvia valittavaksi asti. Kuvan tekstiin kannattaa liittää tilannetta rikkaasti kuvaavia sanoja, ehkä murrettakin.

Henkilöhistoriat ja omaelämäkerrathan ovat nyt yleisen mielenkiinnon kohteina. Sukututkimuksen leveneminen on mielestäni hieno haaste, johon jo monet sukututkijat ovatkin vastanneet. Toivon saavamme ensi kaudella uusia tapoja ilmaista itseämme suvun kautta.

Tästä näkökulmasta – kuvakulmasta – vaihdamme varmaankin tapaamisissamme ajatuksia ja mahdollisia näyttöjä.

Lähdenkin nyt kuvaamaan rakentamaani erikoispönttöön pesinyttä puukiipijää.

Sanoin kuvaamatonta loppukesää ja syksyä meille kaikille!

Antti Lähde
puheenjohtaja

Kylät, talot ja ihmiset Ruotsin vallan aikana

Aika: keskiviikkoisin 12.10.-2.11.2005 klo 17.00-19.30

Kouluttaja: FL Tiina Miettinen

Kohderyhmä

Kurssi soveltuu sukututkijoille, kylä- ja talohistoriikkien tekijöille, kotiseutuharrastajille ja kaikille Suomen historiasta kiinnostuneille. Ei tarvitse olla aiempaa kokemusta esim. sukututkimuksesta, vanhoista käsialoista tai lähteiden käytöstä.

Sisältö

Kurssilla perehdytään tarkemmin kyliin, taloihin ja niiden asukkaisiin 1500–1600-luvuilla. Miten ihmiset saivat irti pelloilta jokapäiväisen leipänsä ja millaisia ihmisiä asusti kylissä ja taloissa?

Kurssin pohjana ovat Ruotsin vallan ajalla syntyneet voudin- ja läänintilit. Nämä muodostavat laajan ja monipuolisen lähdekokonaisuuden, josta Suomen asutuksen yleisluetteloon on valittu vain hyvin pieni osa. Tutustutaan siihen, mitä kaikkea voudin- ja läänintilit sisältävät, mistä ne löytää ja miten niitä voi käyttää. Tarkastellaan lähdeaineiston syntyä, sen erityispiirteitä, käsialaa ja merkintätapoja lukuisin erilaisin esimerkein.

Käydään läpi Suomen historian tapahtumia voudin-

ja läänintilien näkökulmasta. Tutustumme ihmisten arkipäivään heidän omassa kotiympäristössään. Mitä tarkoittavat esim. koukku, jousi ja naula? Kurssilla selvitetään lisäksi, miten voudin- ja läänintilejä voi hyödyntää esim. sukututkimuksessa tai kylähistoriikeissa sekä opetellaan merkitsemään lähdeviitteet.

Hinta

70 euroa

Ilmoittautumiset 30.9.2005 mennessä

Tampereen kesäyliopisto
Yliopistonkatu 60 A, 4. krs
33100 TAMPERE
puh. (03) 223 8433
kesayliopisto@uta.fi
www.uta.fi/kesayliopisto

Sukututkimuspäivillä Eino Koskinen kunniajäseneksi

Entinen puheenjohtajamme Eino Koskinen kutsuttiin Sampolan sukututkimuspäivien yhteydessä seuran kunniajäseneksi. Eino Koskinen toimi seuran hallituksessa 1999-2004, puheenjohtajana vuodesta 2001.

Seuramme myyntipöydän ääressä Satu Yrjölä (vas.), 1800-luvun lopun kävelypukuun pukeutunut Nina Järvensivu ja Hauhon kansallispukuun pukeutunut Tiina Miettinen. Kuva Veikko Löyttyniemi.

Näyttelypöytien ääressä riitti katselemista. Moni tapasi tilaisuuden aikana myös sukututkijaystäviään ja löysi uusia, kaukaisia sukulaisia. Kuva Pekka Nuottajärvi.

Kuvassa oikealla Eino Koskinen. Vasemmalla Tiina Miettinen ja Marjatta Rintala, puhujankorokkeella nykyinen puheenjohtaja Antti Lähde. Kuva Pekka Nuottajärvi.

Tampereen sukututkimuspäiville osallistui tänäkin vuonna useita satoja kiinnostuneita, ja Sampolan juhlasali täyttyi nopeasti kuulijoista. Tilaisuus on yksi Suomen suurimmista ja vanhimmista toistuvista sukututkimustapahtumista. Kuva Pekka Nuottajärvi.

Eurajoen isännän valinta 1630-luvulla:

vaimolle syytinki, pienokainen perinnöttä

Tuomiokirjoista avautuu sukututkijan silmien eteen entisajan elämän varjoisa puoli. Nykyajan näkökulmasta ja vuosisatain lieventämänä monet tarinat tuntuvat huvittavilta. Toisinaan kärkekertomuksista jää lukijan mieltä kaivelemaan henkilöiden vaikuttimet. Mitä ajattelikaan esimerkiksi Luvian Luodonkylän Tommilan isäntä Eskil Heikinpoika, joka vuonna 1632 turvasi testamentillaan vaimonsa toimeentulon, mutta jätti pienokaisensa perinnöttä?

Eurajoen käräjillä 1653 Niemenkylän Pentti Niilonpoika Penttilä peräsi noin 21-vuotiaan vaimonsa Marketta Eskilintyttären puolesta Marketan isän- ja äidinperintöä. Kyseessä ei ole tavallinen perintöriita, jossa kiistellään siitä, montako lehmää olisi kullekin perilliselle kuulunut. Marketta ei nimittäin saanut lainkaan perintöosaansa, eivätkä hänen isänsä veli ja tämän vaimo, joka oli Marketan äidin sisar, edes aikoneet sitä hänelle maksaa.

Marketan isä Luvian Luodonkylän Tommilan isäntä Eskil Heikinpoika oli kuollut vuoden 1645 tienoilla ja hänen äitinsä Riitta Simontytär vuotta myöhemmin. Marketta oli tällöin noin 14-vuotias ja vanhempiensa ainoa laillinen perijä. Tommilan talon otti haltuunsa Eskilin kuoltua tämän veli Juha Heikinpoika, joka oli asunut vaimoineen talossa. Huoltaja hankkiutui kiireesti orpotyöstä eroon: Marketta mainitaan jo 1647 Pentti Niilonpojan vaimona, joten hän lienee avioituessaan ollut vasta 15 vuoden ikäinen.

Marketan setä Juha Heikinpoika kiisti tytön perintöoikeuden ja selitti, ettei Marketta ole syntynyt avio-

vuoteesta. Juhan mukaan Marketan isä oli renki Erkki Matinpoika, joka aikoinaan palveli Juhan Eskil-veljen luona. Vaikka Juha ja hänen vaimonsa Anna Simontytär asuivat samaan aikaan Tommilassa, ei Juha voinut todistaa väitettään asiatodistein eikä todistajien avulla.

Eskilin testamentti

Tommilaan oli tullut oletettavasti 1630-luvun alussa Juhan Anna-vaimon sisar Riitta Simontytär Korven Marttilasta. Talon isäntä Eskil Heikinpoika oli tällöin iskenyt silmänsä naiseen. Eskil oli tuolloin oman aikansa näkökulmasta keski-ikäinen – hänet mainitaan SAY:ssa Tommilan isäntänä noin vuodesta 1614 – joten Riitan tullessa taloon Eskil on ollut jo yli 30-vuotias. Tietävästi Eskilillä ei ollut aiemmin vaimoa eikä hänellä ainakaan ollut laillista perijää. Epäilemättä Eskilin veli Juha oli tyytyväisenä pannut tilanteen merkille ja luottanut siihen, että hän tai hänen jälkeläisensä tulevat perimään talon Eskilin kuoltua; asiasta oli varmaankin sovittu suullisesti Eskilin ja Juhan kesken jo aiemmin.

Tilanteen sekoitti taloon tullut Riitta Simontytär. Eskil otti hänet vuoteeseensa, ja kun yli vuoden yhteiselon jälkeen Riitta tuli raskaaksi, oli Eskilin tehtävä ratkaisunsa. Hän kihlasi Riitan ja avioitui tämän kanssa. Avioliiton solmittuaan hän laati 10.7.1632 kappalaisen, herran Märthen Magnin avulla asiakirjan, jossa hän testamentasi kaiken kiinteän perintönsä ja hankkimansa tilukset veljensä Juha Heikinpojan lapsille kuolemansa jälkeen. Tästä hyvästä Juhan lasten piti huolehtia syytingillä Eskilin leskestä hänen kuolinpäiväänsä asti. Tällä testamentilla Eskil takasi leskensä elatuksen, mutta teki pienokaisensa perinnöttömäksi.

Muutama kuukausi vihkimisen jälkeen Riitta synnytti

Marketta-tyttären, joka oli jo vanhempiensa häiden yhteydessä saarnastuolista kuulutettu Eskil Heikinpojan lapseksi. Myöhemmin pariskunta sai vielä pojan. Poika lienee kuollut jo lapsena ja viimeistään ennen vuoden 1653 kärjäriitaa, jonka aikana häneen viitataan vain kerran.

Eskil hakee avioeroa

Ennen poikavauvansa syntymää Eskil oli kuitenkin pyytännyt piispalta avioeroa, mutta tämä ei ollut sitä myöntänyt. – Avioeroa ei voinut 1600-luvulla hakea vain siksi, että oli kyllästynyt puolisoonsa. Eskilillä on täytynyt olla siihen jokin vakavampi syy, mikä ei käy kärjäasiakirjoista ilmi. Ilkka Mäntylän mukaan (1969: 64) ainoa peruste, jolla 1600-luvulla saattoi saada avioeron, oli puolison täydellinen hylkääminen. Hylkäämisestä tai hyljeksimisestä ei ilmeisesti Eskilin ja Riitan suhteessa ollut kysymys, saihan pariskunta myöhemmin vielä lapsenkin.

Epäily uskottomuudesta ei riittänyt avioeroon, mutta kärjäriitaan kyllä. Uskottomuuden seurauksena saattoi olla jopa kuolemantuomio (Mäntylä 1969: 58). Tästä oikeusjuttua Riitan ja Eskilin välillä ei tiettävästi ollut. Epäluuloja puolisoitten moraalin suhteen oli

kuitenkin: Juha epäili Riitan syyllistyneen huoruuteen rengin kanssa. Eskil oli puolestaan todistettavasti aviottoman lapsen isä – hän oli saanut 1612 Kerttu Abrahamintyttären kanssa aviottoman lapsen, jonka tunnusti ja josta oli maksanut sakkoa kuninkaalle ja piispalle. Lisäksi hänen juoruttiin maanneen (lägesmål) veljenpoikineen Löytyn Heikki Simonpojan vaimon Agnes Erikintyttären kanssa; tämä huhu todettiin kuitenkin perättömäksi vuonna 1644.

Eurajoen kärjäoikeus päätti perintöriidan Marketan hyväksi – olihan tyttö syntynyt pitkän avoliiton tuloksena, hänet oli kastettu ja julistettu kirkossa Eskilin tyttäreksi ja lisäksi vanhemmilla oli toinenkin yhteinen lapsi. Oikeus päätti, että Pentti Niilonpojan vaimo Marketta Eskilintytär saa periä isänsä ja äitinsä yhdessä Juha Heikinpojan kanssa aviokaaren 2. pykälän mukaisesti, ja Juha kaupunginlain perintökaaren 19. pykälän mukaisesti saa nauttia edukseen Eskilin tekemän testamentin, nimittäin joka kymmenennen penningin, ja loppu menee jakoon maanlain perintökaaren 1. pykälän mukaisesti.

Tätä tuomiota vastaan Juha Heikinpoika Luodonkylästä jätti vaateen ja maksoi siitä asiaankuuluvat kolme markkaa.

Sukulaisavioliittoja jälkipolvissa

Luvian Luodonkylän Tommilan veljekset Eskil ja Juha Heikinpoika olivat naineet sisarukset. Riitta ja Anna Simontytär olivat Luvian Korven Marttilan Simo Mikonpojan tyttäriä. Tommila periytyi vuoden 1653 oikeusjutun tuloksesta huolimatta Juhan ja Annan jälkeläisille. Juha ehti olla Tommilan isäntänä Eskilin kuoltua vain vuoteen 1650.

Keskinäiset sukulaisuussuhteet vahvistuivat vielä 30.6.1701, jolloin Penttilän Pentti Niilonpojan ja Marketta Eskilintyttären pojan Juhon Pentinpojan leski Riitta Erkintytär vihittiin Tommilan Juho Heikinpojan ja Anna Simontyttären leskeksi jääneen pojanpojan Matti Yrjönpojan kanssa. Penttilän Juhon tytär Liisa muutti Tommilaan äitinsä kanssa. Leskien ensimmäisistä avioliitoista syntyneet lapset Liisa Juhontytär ja Matti Matinpoika vihittiin avioliittoon 13.1.1715. He olivat keskenään kaksinkertaiset kolmannet serkut, mikäli Marketta Eskilintyttären isä oli Tommilan Eskil Heikinpoika.

LÄHTEET

Eurajoen käräjät 27.4.1629.

Eurajoen käräjät 4.–5.4.1644.

Eurajoen käräjät 30.9.–1.10.1653.

Eurajoen käräjät 16.–17.10.1656.

Luvian seurakunnan kirkonkirjat.

Mäntylä, Ilkka: Ja yhteinen rahvas todisti. Kollaasi 1600-luvun suomalaisista tuomiokirjoista. Porvoo – Helsinki: Werner Söderström Oy, 1969.

Suomen asutuksen yleisluettelo (SAY): Eurajoki.

Virpi Nissilä (tiedot) – **Ulla Koskinen** (käännökset)
– **Johanna Kurela** (teksti) – **Tiina Miettinen** (piirros)

Löytyykö apua?

Kateissa Josias Niemen suku Orivedellä

Äitini ukki Josias Niemi syntyi Orivedellä 4.11.1871 ja kuoli Nilsissä 2.3.1962. Hänen vaimonsa oli Rantasilassa syntynyt Selma o.s. Kansanniva.

Josias muutti Orivedeltä Kangasalle. Sen jälkeen hän lähti merille, muutti Ouluun ja nahkurin opin saatuaan jatkoi edelleen Nilsissä. Hän oli paikkakunnalla varsin toimelias henkilö. Josias Niemi oli mukana perustamassa mm. osuuskassaa (nytemmin Osuuspankki) ja

osuuskauppaa (nyk. SOK).

Olen yrittänyt haeskella tietoa Josiaan hämäläisistä juurista juurikaan onnistumatta. Osaisiko kukaan Orpanan lukijoista auttaa?

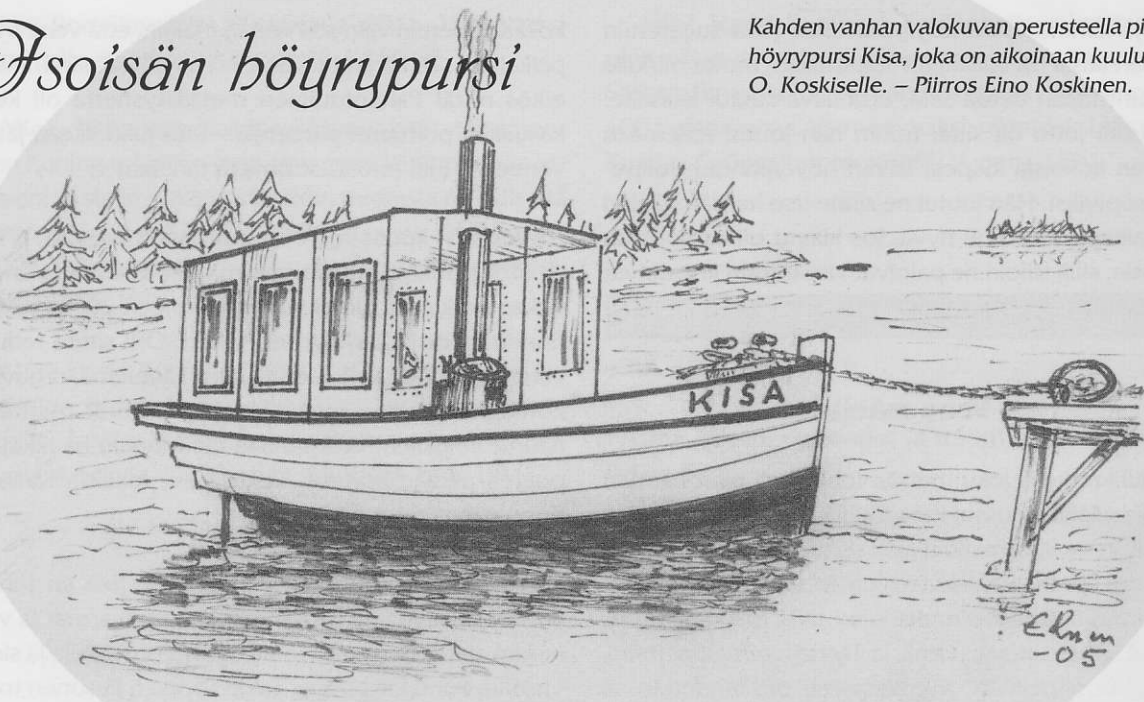
Ismo Pentikäinen

puhelin: 050 567 7020

s-posti: ismo.pentikainen@dnainternet.net

Isoisän höyrypursi

Kahden vanhan valokuvan perusteella piirretty höyrypursi Kisa, joka on aikoinaan kuulunut K. O. Koskiselle. – Piirros Eino Koskinen.

Kuulin muutama vuosi sitten, että isoisälläni olisi ollut höyrypursi. Asia kiinnosti minua ja aloin etsiä tietoja mainitusta laivasta. Luin muutamia Tampereen vesillä liikkuvista laivoista kirjoitettuja kirjoja, mutta niissä ei tullut vastaan etsimääni tietoa. Viime kesänä juttelin erään tuttavani kanssa. Keskustelumme sivusi myös laivoja, sillä hän oli itse remontoimassa vanhaa Häme-nimistä höyrylaivaa. Tuttavani kehotti minua ottamaan yhteyttä Tampereen vesillä purjehtineista laivoista kirjaa kirjoittavaan Juhani Valantoon, joka tietää – jos kukaan – näillä vesillä liikkuneista vanhoista laivoista. Häneltä sitä tietoa alkoi tulla, vieläpä kuvien kera.

Isoisäni omistama pursi rakennettiin täällä Tampereella Mustanlahdenkatu 15 pihassa: talo oli silloin nimeltään Turvala. Rakentajana toimi rautasorvariksi tituleerattu herra K. F. Kannas. Alus valmistui vuonna 1906 ja sai nimekseen Kisa – tai ainakin sen nimisenä se oli isoisäni omistuksessa. Se oli puurakenteinen,

kahdeksan metriä pitkä ja 2,1 metriä leveä. Tehoa höyrykone kehitti kolme hevosvoimaa, joten ei laivan vauhti kovin päätä huimannut, mutta ei siihen aikaan niin kiirekään ollut kuin nykyään.

K. F. Kannas myi laivansa vuonna 1910 teiskolaiselle maanviljelijä, työmies Juho Anton Korpiselle, joka asui Vähä-Vesassalossa olevalla tilallaan. Merkillinen yhteensattuma on, että serkkuni ja Juhon pojanpoika ovat aviopari, joten höyrypurrella on enemmänkin sukulaissiteitä.

Isoisäni, puuseppä ja Finlaysonin eräiden Amurin talojen talonmies Karl Oskar Koskinen oli syntynyt 22. tammikuuta 1872 Suodenniemellä. Hän osti laivan Korpiselta vuonna 1916. Laiva oli paljon huviajokäytössä, sillä isoisä ajelutti paljon Finlaysonin ja muitakin Tampereen herroja metsästysretkille Teiskon Viitapohjaan. Eräällä herroista oli siellä Ahvenisto-niminen huvila, jota käytettiin majapaikkana metsästysretkillä. Vuonna 1923 Lapinniemen Puuvillatehdas osti huvilan henkilökuntansa lepokodiksi.

Oma isäni kertoi joskus, miten hän oli ollut laivapoi-

kana ja lämmittäjänä höyrypurressa, jolla kuljetettiin tamperelaisia metsästäjiä Viitapohjaan, mutta minulla ei ollut mitään tietoa siitä, että laiva kuului isoisälle. Eräs isäni juttu oli siitä, miten hän joutui tekemään sopivan kokoisia klapeja laivan höyrypannun tulipesään sopiviksi. Hän joutui ne sinne itse heittämäänkin ajon aikana, joten oli hyvä, jos klavut olivat sopivan kokoisia, sillä silloin ne paloivat vireämmin ja antoivat paremman höyrynpaineen.

Vene mälle

Eräällä retkellä joku metsämiehistä oli ollut hieman pahalla päällä, noussut kai väärällä jalalla vuoteestaan. Hän oli koko laivamatkan ajan säntännyt metsästystovereitaan ja laivan miehistöä milloin mistäkin mitättömästä asiasta. Miehistön mukana oli tällä matkalla myös isoisän eräs tuttava, vireä ja hyvin voimakas mies, Paulajärvi nimeltään. Metsästysretkelle lähdettäessä laivan perään otettiin hinaukseen usein soutuvene. Kun päästiin Paarlahden perään Viitapohjaan, ajettiin Ahveniston rantaan, josta nousi hyvin jyrkkä rinne Ahveniston huvilalle. Oli sovittu, että välittömästi lähdetään veneellä tiettyyn metsästyspaikkaan, kunhan ensin on viety tarpeettomat tavarat huvilaan. Soutuvene irrotettiin laivan perästä ja nenästettiin rantaan. Nenästys tarkoittaa tässä tapauksessa, että veneen

kokka vedettiin vain sen verran maihin, että vene pysyi paikallaan. Tämän tehtävän oli tehnyt Paulajärvi. Mutta eikös mitä! Pahantuulinen metsästysherra oli kerta kaikkiaan polttanut päreensä – että joku ilkeää jättää veneensä niin huolimattomasti rantaan!

Paulajärvi kuunteli korvat punaisena saarnaa, ja kun se oli loppunut, mitään sanomatta oli ottanut veneen kokan renkaasta kiinni, vetänyt veneen 20–30 metriä rinnettä ylös ja jättänyt sen siihen. Otti sitten retkivaransa kannettavakseen ja lähti kävelemään huvilaa kohti. Muut metsästäjätoverit päästivät mahtavat naurut vihjaillen, että siinähan sitä onkin haukkujalle puolen päivän homma saada vene takaisin rantaan. Sopa palasi seurueeseen.

Laiva myytiin vuonna 1918 syystä, jota en tunne. Ilmeisesti syynä oli kansalaissodan epävarmat ja vaaralliset ajat. Höyrypursi meni ensin Visuvedelle ja sieltä Virroille Suutalan taloon. Talon seppä I. Pesonen toimi vuosia laivan konemestarina. Laivan tämän jälkeisistä vaiheista en tiedä mitään, mutta tuskin se enää on purjehduskelpoinen, varsinkin kun se oli puurakenteinen eikä todennäköisesti ole kestänyt ajan hammasta vastaan.

Eino Koskinen

”Minä, Liuksialan Kaarina Maununtytär...”

Pieni löytö Hämeen voudintileistä

Hämeen 1500-luvun voudintilejä selatessa vastaan voi tulla mitä tahansa. Kuningas Eerik XIV:n puolisoalla Kaarina Maununtyttyärellä on Suomen historiassa tarunomainen asema. Siksi oheiset pienet kuittaukset pysähdyttivät. Oli kuin kuningatar Kaarina, josta on niin vähän tietoa, olisi itse yllättäen ja odottamatta puhunut vuosisatojen takaa.

Seuraavat neljä kuittia oli kopioitu alkuperäisistä voudintileihin.

”Minä, Liuksialan Kaarina Maununtytär teen täten tiettäväksi, että olen ottanut vastaan tyttäreni Sigridin Kuningas Eerikintyttyären puolesta rehelliseltä Kuninkaan uskotulta voudilta Sääksmäen kihlakunnassa

Joakim Bertelinpojalta 50 taalaria rahaa. Vakuudeksi painan alle sinettini. Liuksiala 13.4.1591."

"Minä, Liuksialan Kaarina Maununtytär edesmenneen Kuningas Eerikin leski, vahvistan keränneeni ja otaneeni vastaan tyttäreni Sigridin puolesta rehelliseltä ja ymmärtäväiseltä Joakim Bertelinpojalta selvää rahaa 120 taalaria. Varmemmaksi vakuudeksi alla sinettini. Liuksiala 2.3.1591."

"Minä Sigrid Kuningas Eerikintytär teen tietäväksi, että olen ottanut vastaan Sääksmäen kihlakunnan voudilta Joakim Bertelinpojalta 80 taalaria rahaa. Vakuudeksi painan alle sinettini. Liuksiala 19.3.1590."

"Minä Sigrid Kuningas Eerikintytär vahvistan että olen ottanut vastaan kuninkaan uskotulta mieheltä Sääksmäen kihlakunnan voudilta Joakim Bertelinpojalta 100 taalaria rahaa. Varmemmaksi vakuudeksi alla rouva Kaarina Gyllenstiernan sinetti. Vuonna 1591."

LÄHDE

KA 4293:50.

Tiina Miettinen (tiedot ja teksti) – **Ulla Koskinen** (käännös)

50

1
+ Jagh Lavin rison. Datter vill liuksiala gör hwar mitt missvillig
hvar på minn datter, myghen Linge, Ericks datter, jag
offt sken årlig, och Linge minn vilberedd, befalning minn
och Linge och Linge minn vilberedd, jaghinn berillad, penna
minn, att på och Linge och Linge minn vilberedd
Datter och Linge minn 13 aprilis Anno 1591

2
+ Belenar jagh Lavin minn datter vill liuksiala, Linge Linge
minn amman och Linge minn datter, på minn datter minn Linge
offt årlig och Linge minn vilberedd, jaghinn berillad, penna
120 datt, till Linge minn vilberedd, under mitt Linge minn
liuksiala minn under 2 minn Anno 1591

3
+ Jagh Linge Linge Ericks datter, gör hwar mitt missvillig
jagh Linge minn amman, att jaghinn berillad, penna
minn Linge minn vilberedd, 80 datt, att på och Linge minn vilberedd
jagh minn Linge minn vilberedd, under mitt Linge minn
minn Anno 1591

4
+ Belenar jagh minn Linge Linge Ericks datter, minn
amman, att Linge minn vilberedd, minn jaghinn berillad
offt Linge minn vilberedd, penna 100 datt, till Linge minn vilberedd
minn under mitt Linge minn vilberedd, Anno 1591

Imaginer
Linge minn
R.

Kartanoiden ja kirkkojen Länsi-Uusimaa

Kertomus seuran kevätretkeltä 28.5.2005

Kauniin keväisenä, joskin melkoisen kirpeän villeänä aamuna 28. toukokuuta kello 8.35 lähdimme Vanhan kirkon edestä Länsilinjoiden bussilla kohti etelää. Viimeinen matkalainen nousi mukaamme Janakkalan Linnatuulesta. Tampereen seudun sukututkimusseuran kevätretki läntiselle Uudellemaalle oli alkanut.

Ajoimme moottoritietä kohti Helsinkiä. Saavuttuamme aina uuteen kuntaan retkemme johtaja Jukka Sirén kertoili jotakin kunnan historiasta, kartanoista, taloista ja merkkihenkilöistä. Ihmetystä herätti Janakkalan pitäjässä aikanaan asuneiden aatelisten suuri määrä.

Ensimmäisenä tutustuimme Vihdin kirkkoon. Vihdin nykyinen, Antti Piimäsen rakentama tiilikirkko, on vuodelta 1772. Ruotsin silloisen kuninkaan mukaan kirkko vihittiin Kustaan kirkoksi. Vuonna 1818 salaman iskusta syttynyt tulipalo oli tuhoisa kirkolle. Kirkko saatiin korjattua ja valmiiksi neljä vuotta myöhemmin, mutta jälleen vuonna 1846 salama iski kirkkoon. Kirkko korjattiin ja vihittiin jälleen uudelleen vuonna 1848. Kustaan kirkko korjattiin perusteellisesti 1928–1929, jolloin sen toinen ristivarsi sisustettiin kirkkosaliksi ja toinen sakaristiksi. Kaikista korjauksista huolimatta kirkko on säilyttänyt alkuperäisen pohjapiirustuksensa.

Kirkonmäeltä laskeuduimme alas vehmaaseen Hiidenveden rantaan, jossa on vanhan, jo 1300–1400-luvun vaihteessa rakennetun keskiaikaisen kirkon rauniot. Kirkon seinämuurit oli rakennettu harmaasta kivistä kaksinkertaisiksi ja välit oli täytetty irtomaalla ja tiilenpalasilla. Pohjoisseinällä on pieni sakasti, jossa nykyäänkin pidetään kaksi jumalanpalvelusta kesässä.

Sjundbyn hienosti entisöity kartanolinna. Kuva Antti Lähde.

Sigfrid Aronus Forsius, Vihdin suurmies

Vihdissä oli 1500–1600-luvulla Forsius-sukuisia pappeja. Heidän sukulaisensa Sigfrid Aronus Forsius opiskeli Turun katedraalikoulussa, Saksan yliopistoissa ja Uppsalassa. Hän toimi mm. sotilaspappina Virossa ja Suomessa sekä toimi Kaarle-herttuan hovisaarnajana. Vuonna 1601 Forsius lähetettiin Hieronymus Birckholtzin ja Daniel Hjortin kanssa suorittamaan Lappiin mittauksia ja kartoituksia. Matkan jälkeen hänet nimitettiin Närpiön kirkkoherran paikalta Kemiön kirkkoherraksi. Vuonna 1606 häntä syytettiin siitä, että hän oli vehkeillyt kuninkuudesta erotetun Sigismundin hyväksi ollessaan Saksassa 1605. Vapauduttuaan vuoden pituisesta vankeudesta Forsius toimi 1608–1610 tähtitieteen professorina Uppsalassa. Vuonna 1613 hän tuli Tukholman Riddarholman kirkkoherraksi ja päätyi

lopulta, menetettyään välillä astrologisten puuhailujensa ja ennustustensa takia virkansa, vuonna 1621 Tammisaaren kirkkoherraksi.

Forsius toimitti ensimmäisenä Tukholman ja Turun horisontin mukaan sovitettuja almanakkoja vuodesta 1608 alkaen. Viimeisin hänen toimittamansa almanakka on vuodelta 1623. Hänen luonnontieteellisistä teoksistaan mainittakoon vuodelta 1611 *Physica* eli luonnollisten olioiden ja ominaisuuksien kuvaus sekä vielä *Minerographia* vuodelta 1613. Hän kirjoitti myös saarnoja, virsiä, runoelmia sekä Suomen kronikan.

Vieraisilla Suitian kartanossa

Vihdistä jatkoimme Lohjan harjua pitkin lounaaseen, käännyimme kohti Siuntion eli Sjundeån noin runsaan 5000 asukkaan kaksikielistä kuntaa. Suitian kartanossa meitä odotti oppaamme Hilikka Toivonen. Siirryimme välittömästi kartanon pohjakerrokseen, joka on Flemingien ajalta 1500-luvulta. Kivirakennus on 27 metriä pitkä ja 8,5 metriä leveä. Se on rakennettu ns. parituvaksi, jossa oli eteinen keskellä ja suuri huone kummassakin päässä.

Kaikkien Suomen 1500-luvun kartanoiden kivirakennuksista Suitialla on selvin rakennushistoria. Tallinnalainen kivenhakkaaja Tomas Tomasinpoika otti 1540 tehtäväkseen rakentaa Erik Flemingille harmaakivisen talon. Se valmistui viimeistään 1550, sillä kivistä veistetty vaakuna, jossa oli tämä vuosiluku, oli aikaisemmin sisäänkäynnin yläpuolella. Sen lähiympäristöön Erik Fleming antoi istuttaa Tallinnasta ostamiaan hedelmäpuita, ja siten Suitia sai maamme ensimmäisen tunnetun puutarhan jo 1500-luvun alkupuolella.

Suitia säilyi Flemingien jälkeläisten omistuksessa aina vuoteen 1730. Sen jälkeen seurasivat kenraali Karl Gustav Wrangel (1731–1754) ja vapaaherrallisen Reuterholm-suvun jäsenet vuodesta 1755 vuoteen 1817. Vuonna 1758 sattuneen tuhoisan tulipalon jälkeen kivirakennuksen yläkerta purettiin ja tiilestä muurattiin uusi toinen kerros. Tämän jälkeen Suitia oli 1700-luvun tyyliin rakennettu talo.

Suitia muutettiin vielä kerran, vuosina 1898–1899,

vapaaherra August Wreden ostettua tilan. Tällöin kartanon 1700-luvun leima katosi, ja rakennuksesta tuli nyt romanttinen linna porrastettuine päätyineen ja suippokaari-ikkunoineen.

Tomas Tomasinpojan 1500-luvulla tekemän työn jäljet hävisivät 1890-luvun jäljittelyn tieltä. Kivirakennuksen muutostyöt kertoivat kuitenkin August Wreden koko kartanolle omistamasta huolenpidosta. Kivirakennukseen tehtiin ritarisali, jonka veistettyjen paneeliseinien ja muun arvokkaan sisustuksen valmistuminen kesti kuusi vuotta. Kartanon vieressä sijaitseva, jo 1700-luvulla perustettu puisto jalavineen, tammineen ja vaahteroineen kunnostettiin ja myös hedelmätarhaa laajennettiin. Kivirakennuksen alapuolella on Wrede-suvun perhehauta.

August Wreden kuoltua Suitia siirtyi valtiolle, joka vuodesta 1934 lähtien salli Vapaussodan invalidiliiton ylläpitää kivirakennuksessa invalidikotia. Koti siirtyi 1945 Sotainvalidien Veljesliitolle. Nykyään Suitia toimii Helsingin yliopiston koetilana. Siellä on mm. suuri lehmäkarja asianmukaisine navettoineen.

Sjundbyn kartanolinnan emäntä Margaretha Segersven esittelee kotinsa suurta salia. Kuva Antti Lähde.

Siuntion kirkkoon ja Sjundbyn kartanoon

Siirryimme läheiseen Siuntion keskiaikaiseen kirkkoon, joka on muiden keskiaikaisten kirkkojemme tapaan suorakulmion muotoinen. Runkohuoneeseen liittyi alun perin asehuone ja sakaristo, mutta nämä purettiin 1823. Kirkkahuoneen jakaa kolme pylväsparia kolmeen laivaan. Keskiaikaiset maalaukset saatiin esille suurelta osin vuonna 1938. Kirkon vierellä on puinen kellotapuli. Pääkirkon rinnalle rakennettiin 1690-luvulla suomenkielisille oma temppeli puusta, mutta se myytiin ja purettiin 1881.

Kiersimme myös Siuntion hautausmaalla, missä näimme Adlercreutz-suvun hautojen lisäksi suomalaisen kirjallisuuden tunnetuimman mesenaatin, pitokokki Charlotta Lönngqvistin haudan. Hän asusti Fanjunkarsin torppaa, jossa myös kirjailija Aleksis Kivi asui vuosina 1863–1870. Itse torppa jäi aikoinaan Porkkalan vuokra-alueelle, ja se purettiin neuvostoliittolaisten toimesta. Nyt torppaa ollaan jälleen rakentamassa alkuperäisen näköiseksi.

Siuntion kylpylässä nauttimamme maittavan ja runsaan aterian jälkeen lähdimme Sjundbyn kartanoon. Kartanon emäntä Margaretha Segersven toivotti meidät tervetulleeksi ja kertoi kartanon historiaa. Kiersimme myös rakennuksen ala- ja yläkerrassa.

Sjundbyn suuren harmaan kivilinnan rakensi noin vuonna 1560 Jacob Henriksson Hästesko, jonka suvun vaakuna oli otettu irti ruumiskirstun kannesta Siuntion kirkon lattian alta, kunnostettu ja sijoitettu arvopaikalle Tottien, Sparrein, Creutzien ja Adlercreutzien vaakunoiden kanssa kartanon eteisaulan seinälle. Jacob Henrikssonin kuoleman jälkeen hänen leskensä meni uusiin naimisiin valtaneuvos Klaus Åkesson Tottin kanssa, ja sen jälkeen Tottit hallitsivat Sjundbytä aina vuoteen 1654. Henrik Tott meni vuonna 1597 naimisiin Sigrid Vaasan (Vasa) kanssa, joka sittemmin hallitsi kartanossa yksin 34 vuotta.

Näimme myös Kaarina Maununtyttären nimikkohuoneen, jossa hän yöpyi käydessään tyttärensä luona. Myös Sigrid Vasan ainoa poika, kuuluisa 30-vuotisen sodan sankari ”Lumiaura” Åke Tott on asustanut

Jukka Sirén ja Seija Pessi ihailevat näkymiä Siuntion kirkon seinustalla. Kuva Antti Lähde.

kartanossa. Sittemmin kartanossa ovat asunut myös Creutz-sukua.

Kartanon nykyinen omistaja voi laskea suvun omistuksen alkaneen vuonna 1698. Tuolloin kartanon osti kuninkaan varainhoitaja Tomas Teuterström Lohjan Suur-Teutarista. Hänet aateloitiin vuonna 1700 nimellä Adlercreutz. Laamanni Carl Adlercreutz rakennutti 1800-luvun alussa rakennukseen aumatun säterikaton ja muutti jonkin verran ikkuna-aukkoja, jolloin talon ulkomuoto muuttui. Myös sisustusta uusittiin olennaisilta osin. Suuren yläkerran salin kattoon pingotettiin purjekankaat, jotka ruotsalaiset olivat voittaneet venäläisiltä Ruotsinsalmen meritaistelussa 1790.

Viimeinen Adlercreutz-niminen omistaja oli Selma Adlercreutz, joka meni naimisiin maanviljelysneuvos Ture Lindebergin kanssa. Vuodesta 1921 lähtien heidän

jälkeläisensä ovat omistaneet Sjundbyn. He ovat suurin uhrauksin pitäneet kartanon kunnossa etenkin niiden laiminlyöntien jälkeen, jotka kohdistuivat kartanoon Porkkalan alueen vuokra-aikana 1944–1956.

Siuntiossa jätimme hyvät Hilkka Toivoselle ja otimme suunnan kohti länttä. Ajoimme Degerbyn entisen kirkonkylän läpi ja näimme rallitahtemme Marcus Grönholmin tilan. Marcus Grönholm sai maailmanmestaruutensa kunniaksi Inkoon kunnalta katuvalot lasten koulutien varteen.

Inkoo Kuninkaantien varrella

Ajoimme ns. Kuninkaantietä Inkoon kirkonkylään. Siellä vanhan kivikirkon kupeessa meitä odotti Inkoon oppaamme Birgit Rennola. Siirryimme ihailemaan vanhaa kirkkoa. Inkoon vanhin ja koko Suomen yksi vanhimmista rakennuksista on juuri tämä kirkko. Inkoon kirkon vanhin osa, Pyhälle Nikolaukselle omistettu kivikappeli joka sijaitsi nykyisen kirkon paikalla, on ajoitettu 1200-luvun puoliväliin. 1200-luvun lopulla sitä laajennettiin.

Seuraava rakennusvaihe oli 1300-luvun puolivälissä. Tällöin jatkettiin kuoriosaa ja tornia sekä muurattiin pitkille sivuille pari kylkiäistä ja sakaristo. Nykyisen muotonsa kirkko sai vuoden 1500 vaiheilla. Unionisotien aikana vuonna 1509 hävittivät tanskalaiset rakennusta, ja yli sata vuotta myöhemmin heinäkuussa 1623 tuli tuhosi katon, joka uusittiin vuonna 1625. Isonvihan aikoina kirkko oli rappiotilassa lähes 20 vuotta, kunnes rakennusmestari Johan Schultzen johdolla rakennusta korjattiin useiden vuosien aikana. 1800-luvulla tehtiin uusia ikkuna-aukkoja. Vuodesta 1988 on restaurointitoita johtaneet Esko Järventaus ja vuodesta 1994 Carl-Johan Slotte.

Erittäin mielenkiintoisia olivat kalkkimaalaukset seinillä ja holveissa. Nämä oli aikaisempien korjausten aikana peitetty kalkkivärillä. Tämä tapahtui kirkon kuntoonpanon yhteydessä viimeistään heti isonvihan jälkeen. Vuonna 1894 arkeologisen komission tutkimuksen jälkeen osa kalkkikerroksesta poistettiin, mm. ”Kuoleman-tanssi” pohjoisseinällä. Tätä motiivia ei ole

Suomen muissa kirkkoissa, mutta löytyy useista Saksan vanhoista kirkkoista.

Vuonna 1954 otettiin esiin miltei kaikki maalaukset ja ne konservoitiin. Näistä mainittakoon piispa Maunu Stiernkorsin (Särkilahden) vaakuna, vihkiristi, naisfiguurit jotka esittävät ilmeisesti Elisabetia ja Mariaa, viimeinen tuomio, Marian kuolema 12 apostolin ympäröimänä, Kaanaan häät, eri apostolien tunnukset: Markuksen leijona, Matteuksen enkeli, Luukkaan härkä ja Johanneksen kotka. Näyttää siltä, että kyseiset maalaukset ovat saman tyyppisiä kuin Pohjois-Saksassa ja Baltiassa.

Kirkkoon tutustumisen jälkeen pidimme kahvipausin ja nautimme Inkoon satamassa olleen Delta Cafen kahvista ja pullista.

Fagervikin viehättävä teollisuuskylä

Suuntasimme bussin Kuninkaantietä kohti Fagervikiä. Ohittaessamme Inkoon pappilan oppaamme kertoi, että vuonna 1562 Inkoon silloisen kirkkoherran luona yöpyivät Juhana-herttua ja tämän vastavihitty puolalainen puoliso Katarina Jagellonica kotimatallaan Puolasta. Heidän laivansa oli kovassa myrskyssä rantautunut läheiselle Pikkalan lahdelta. Kirkkoherran ja kuningas Juhanan välille syntyi ystävyys suhde, ja Juhana ihastui kirkkoherran olueeseen ja ruokaan siinä määrin, että kirkkoherra oli sittemmin oluen päätoimittaja Turun linnaan. Kyseinen kirkkoherra oli Henricus Thomae, Hagerus-sukua.

Fagervikin vanha kartano ja teollisuusyhdyskunta sijaitsevat luonnonkauniilla paikalla hyvän sataman äärellä Fagervikin lahteen laskevan Kvarnträskin rannalla. Alue on kartanolinnoineen, puukirkkoineen ja ruukinkyläineen elävä muisto 1700-luvulta. Fagervikin todellinen rakentaja oli vuorineuvos Johan Hisinger (1727–1790), joskin sen historia rautaruukkina alkoi jo tukholmalaisen Carl Bilstenin perustamana rautaruukkina vuonna 1646. Rautamalmin tuotiin Ruotsista asti, mutta perustamiseen vaikutti muut edellytykset, kuten vesivoima, suuret metsät ja hyvät vesiyhteydet.

Fagervikin kartanolinnan ylväs, keltainen päärakennus, jossa on 20 huonetta. Kartano on yksityisomistuksessa. Kuva Antti Lähde.

Isonvihan jälkeen ruukki oli rappiolla, ja vuonna 1723 sen ostivat Hisingin veljekset. Karoliinikapteeni Johan Hising kunnosti tehtaan ja alkoi valmistaa nauvoja, työkaluja, tinattua rautapeltiä ynnä muuta vastaavaa. Hänen poikansa Johan Hising, aateloituna Hisinger, otti käyttöön mm. ranskalaisen takomistavan, joka kohotti huomattavasti ruukin tuotantoa. Tehdaslaitokset suurenivivat, ja vuonna 1773 valmistui Turun kaupunginarkkitehti C. F. Schröderin suunnittelemat Fagervikin pää- ja siipirakennukset. Kartanossa on oppaan mukaan oma kummitus, "Hisingerin tytär", joka oli vastoin tahtoaan naitettu Ruotsiin.

Kartanon ylväs rauta-aita, jonka barokkityylisessä portissa on kirjaimet J. H. ja vuosiluku 1781, on ruukin omaa tuotantoa. Keltaisessa päärakennuksessa on 20 huonetta. Yksi vanhimmista rakennuksista on kartanokompleksin pohjoispuolella rannassa oleva punamultainen hirsirakennus, jossa on jyrkkä karoliininen katto.

Fagervikin kartanoa ympäröi laaja kaunis metsä. Tammet, saarnet, jalavat, lehmukset sekä muut jalot lehtipuut näkyivät viihtyvän kotimaisten mäntyjen seurassa hyvin, myös eteläisen Suomen lehtovyöhykkeen luonnonkukat olivat keväisessä loistossaan.

Kävelimme ruukinkylän läpi, jossa on noin parisenkymmentä punaista ruukkilaistaloa, ainakin osassa oli jo keväistä toimintaa. Alueella on myös pieni kahvitupa. Paluumatkalla ohitimme vielä Fagervikin yksityisen hautausmaan. Ruukkilaisten hautajaisissa oli ollut tapana peittää havuilla surusaattueen tie kylältä hautausmaalle asti.

Kotimatalla väsymys jo alkoi painaa. Matkan piristeeksi Eino Koskinen esitti hienosti Aaro Hellaakosken runon "Römpän Ukko". Perinteiset arpajaiset pidettiin, ja erikoispalkinnon voitti Eino Koskinen.

Jukka Sirén

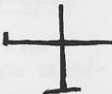
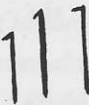
Kulsialan isäntien puumerkkejä vuodelta 1603

Seuraavat Kulsialan isännät olivat toimineet vuonna 1603 autiotilojen tarkastusmiehinä. Kulsialaan luettiin osa nykyistä Pälkänettä ja osa Tyrvääntä. Joidenkin isäntien puumerkit olivat harvinaisen monimutkaisia ja koristeellisia.

LÄHDE

Voudintilit, nide 4365, Kulsialan autiotilojen luettelo, Kansallisarkisto.

Tiina Miettinen

SIMO JÖNSINPOIKA USKELASTA 	KLEMETTI HEIKINPOIKA ÄIMÄLÄSTÄ 	VILPPU SIMONPOIKA KUISEMALTA
MATTI ESKONPOIKA KUISEMALTA 	TUOMAS HEIKINPOIKA TYKÖLÄSTÄ 	PEKKA NUUTINPOIKA MÄLKİÄISISTÄ
HEIKKI MARTINPOIKA MÄLKİÄISISTÄ 	PEKKA REKONPOIKA MÄLKİÄISISTÄ 	MATTI ALBRECHTINPOIKA LAIKKALASTA
NIILO TUOMANPOIKA SUOTAALASTA 	LASSE MIKONPOIKA LAIKKALASTA 	JÖNS JÖNSINPOIKA LAIKKALASTA
SIPI LAURINPOIKA ONKKAALASTA 	NIILO MATINPOIKA LUIKALASTA 	MATTI JAAKONPOIKA SAPPEESTA

Kuolonmarssi Norjan tuntureilla

Kun Kaarle XII oli 30.11.1718 kaatunut Etelä-Norjassa, määrättiin Ruotsin Norjassa olevat joukot välittömästi palaamaan kotimaahansa. Kenraaliluutnantti Kaarle Kustaa Armfelt oli tällöin komentamansa Jämtlannin armeijan kanssa Trondheimin lähiseuduilla. Vaikeiden kulkuyhteyksien vuoksi tieto kuninkaan kuolemasta saavutti Armfeltin vasta joulukuun 17. päivän tienoilla.

Paluumatkasta tunturien yli Ruotsiin muodostui karo-liinien kuolinmarssi. Joukot olivat kehnosti varustettuja ja sää lisäksi poikkeuksellisen kylmä. Marssin seurauk-sena tuntureille jäi noin 2300 kuollutta, jonka lisäksi 1200 miestä kuoli myöhemmin paleltumiin ja muihin sotaretken rasituksiin. Armfeltin armeijasta oli kaksi kolmasosaa suomalaisia. Niinpä monen sukututkijan eteen tulee kirkonkirjoja ja armeijan rullia tutkiessaan merkintä "dog på fjällen" (kuoli tuntureilla).

Orpanassa 2/2002 kerroin erään esi-isäni Martti Dahlmanin vaiheista tuolla Norjan sotaretkellä. Urjalan kotiseutulehti, Airanteen aallot, julkaisi numerossaan 14–15/2003 vähän lyhennettynä Orpanassa olleen ju-tun. Kotiseutulehden toimittaja Valo Saikku oli lisännyt kirjoitukseen Kansanopiston laulukirjassa olleen laulun "Norjan tuntureilla". Kun laulu kuvaa vaikuttavalla ta-valla tuota kuolonmarssia, ajattelin, että myös Orpanan lukijoilla olisi mahdollisuus tutustua lauluun.

Laulun tekijä Viktor Karl Emil Wichmann (1856–1938) oli koulumies ja kirjailija. Hän toimi Uudenkaar-lepyyn seminaarin lehtorina 1883–1916 ja johtajana 1912–1916. Hänen sanotaan olleen mahtipontinen ruotsalaisuuden ihailija.

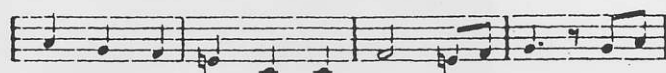
259. Norjan tuntureilla.

Hitaanlaisesti.

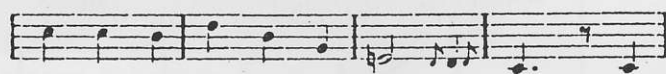
—g—.

1. Kaikk' kirk-ko - jen kel - lot ne . soi - vat nyt ja

voih - ki - na Nor - jan on päät - ty - - nyt, kun

sur - maa - va luo - ti jo Kaar - len kaas' ja

Ruot - sil - ta mah - ti on ai - - van maass'.

2. Niin riemuiten laaksoissa Norjan maan
nyt vuosien vaihteessa onnitellaan.
Me urhoina maatumme puollettiin,
nyt kivääri olkohon seinällä siin'.

3. On maamiehen hauska nyt jouluillaan,
ei vaivoja, murhia muistakaan,
mut kuiskataan: ruotsalaisjoukoillen
nyt hautoja luo lumi tunturien.

4. Ja lämmöllä iausuvi maamies näin:
nyt, veljet, auttajiks' nääntyväin,
nyt uhmaksi myrskyn, ei ihmisten,
vain hylkiö jää takan äärehen.

5. He suksilla vuorille kiitivät
ja ruotsalaisjoukon he löysivät,
kaikk' upseerit, miehet ne vierekkäin
on herkkuihin korppien räakkyväin.

6. Ja Suomesta tuhannet urhot on
näin kaukana uupuneet kuolohon,
ja tunturin hankea hyisin suin
he suutelee palkkana taisteluin.

K. E. Wichmann. (Suom. Alpo Noponen.)

Kansanopiston Laulukirjan ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1909. Sen jälkeen siitä on ilmestynyt useita painoksia. Laulukirja sisältää virsiä ja hengellisiä lauluja, isänmaallisia ja maakunnallisia lauluja sekä lauluja eri aloilta.

LÄHTEET

Orpana 2/2002.

Airanteen aallot nro 14–15/2003.

Kansanopiston laulukirja 1947: Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Otavan Iso Tietosanakirja 1965: Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Keuruu.

Pekka Sillanpää

Leikkimielinen tietovisamme houkutti väkeä Valtakunnalliset sukututkimuspäivät Lahdessa maaliskuussa 2005

Tampereen seudun sukututkimusseura osallistui 19.–20. maaliskuuta 2005 Lahden valtakunnallisille sukututkimuspäiville. Esittelijöinä toimivat lauantaina Tiina Miettinen ja Satu Yrjölä. Sunnuntaina vuorossa olivat Nina Järvensivu ja Antti Lähde.

Väkeä oli paljon ja tilat kävivät ahtaiksi. Leppoiset lahtelaiset pysähtyivät juttelemaan ja katselemaan esittelypöytäamme. Kauppojakin syntyi tasaiseen tahtiin. Esipolvitaulukirjat sekä Vuosikirjat olivat suosituin selailu- ja ostokohde. Myös penkomiskorin äärelle syntyi toisinaan jopa tungosta. Olisimme ehdottomasti tarvinneet toisen esittelypöydän. Vahingosta viisastuneina varaamme seuraaville valtakunnallisille päiville kaksi pöytää.

Yksi syy sille, että pöytäamme oli niin suosittu, oli tietokilpailumme. Satu Yrjölä keksi idean seuraamme koskevasta leikkimielisestä kilpailusta. Ihmiset saivat vastata kirjallisesti kahteen kysymykseen, ja kaikkien vastanneiden kesken arvottiin palkinnoksi seuran julkaisuja. Lippuset koottiin suureen lasipurkkiin.

Seuramme myynnissä olevat tuotteet täyttivät käytössämme olleen pöydän Lahden valtakunnallisilla sukututkimuspäivillä. Lauantaina myymässä olivat Tiina Miettinen (vas.) ja Satu Yrjölä. Kuva Nina Järvensivu.

Arvaaja: seurassamme tuhansia jäseniä

Paperilapulla oli kaksi kysymystä: *Mikä on Orpana ja Montako jäsentä on Tampereen seudun sukututkimusseura ry:llä?* Koska kyseessä oli täysin leikkimielinen tietokilpailu, niin hyväksyimme ensimmäiseen kysymykseen kaksi vastausta: Orpana tarkoittaa sekä serkkua että seuramme lehteä. Molempia vastauksia tarjottiin. Muutama arveli orpanan tarkoittavan orpoa.

Enemmän hajaannusta aiheutti kysymys seuramme jäsenmäärästä. Joku epäili, että jäsenmäärä olisi yli 8000 henkeä, ja toinen arveli määräksi 57 henkeä. Varsin moni arvioi jäsenmääräksi 400–500 henkeä, mikä on lähellä oikeaa. Meillä on jäsenmaksunsa maksaneita

jäseniä hiukan yli 500. Vastausten kirjoittelu pöytämme ääressä johti moniin keskusteluihin sukututkimuksesta. Se oli koko idean perimmäinen tarkoituskin. Epäilemättä myös ilmaiset karkit houkuttelivat yleisöä tutustumaan pöytäämme.

Emme erotelleet oikein tai väärin vastanneita, vaan arvoimme palkinnot 7.4.2005 hallituksen kokouksessa kaikkien vastanneiden kesken. Onnetar suosi seuraavia henkilöitä: Arja Forss, Laukkoski; Kosti Olkkola, Keuruu; Marja-Leena Sairanen, Kurikka. Palkinnot on postitettu. Kiitämme kaikkia osallistuneita!

Tiina Miettinen

Nokkakolari Rokemäellä vuonna 1692

Liikenneonnettomuus tapahtui Raijalan ja Ylistaron välisellä tieosuudella. Varusmestari Feuchtingin hevonen ajautui vastaan tulevan liikenteen kaistalle. Henkilövahingoilta vältyttiin. Alkoholilla ei tiettävästi ollut osuutta asiaan.

Korpraali Claes Lindelöf haastoi lokakuussa 1693 käräjille varusmestari Carl Henrich Feuchtingin. Kyse oli Lindelöfin hevosesta, jota Feuchting oli haavoittanut vuoden 1692 maaliskuussa Raijalan ja Ylistaron välisellä maantiellä. Hevonen oli myöhemmin kuollut haavan seurauksena. Lindelöf anoi korvauksena hevosen arvoa

sekä oikeudenkäyntikulujaan eli yhteensä 124 taalaria ja 7 äyriä hopearahaa. Hän oli käynyt lukuisia kertoja kihlakunnanoikeudessa sekä maaherran luona.

Hevosta sohitaan miekalla

Feuchting kertoi, ettei ollut suinkaan jäänyt aiemmin omasta tahdostaan tulematta käräjille, kuten Lindelöf väitti, vaan hän oli ollut monta kertaa esteellinen. Kersantti Olof Schylderin ja kapteeni Magnus Johan von Wadenfeltin 3.10.1693 annetun todistuksen mukaan Feuchting oli anonut lupaa poistua viime

rykmentinkatselmuksesta Turusta päästäkseen kärkeille Kokemäelle vastaamaan syytteeseen. Eversti ei ollut antanut lupaa.

Feuchtingin ilmoituksen mukaan Lindelöfin renki Mikko Tuomaanpoika oli pääsyy hevosen menehtymiseen. Mikko oli tullut Feuchtingiä vastaan Huittisten ja Kokemäen välisellä tiellä eikä antanut tietä, vaan puhutteli häntä häpeällisesti kelmiksi ja varkaaksi. Siitä Feuchting kiukustui, ja äkäistyksissään, vahingossa ja tahtomattaan tuli vahingoittaneeksi hevosta miekalla säkään, kun hakkasi luokkia hajalle. Näin väitti sotilas Juha Liinaharja Ylistarosta, joka oli varusmestarin kanssa matkassa.

Ylistaron Uotilan Martin renki Heikki Markuksenpoika vahvisti tämän myös valalla ja lisäsi, että Mikko tuli vastaan yhdessä Anolan kartanon ratsastajan Pekka Rekonpojan ja erään hauholaisen isännän kanssa. Mikko itse kuljetti hevosta etummaisena. Renki Heikki Markuksenpoika tuli viimeisenä hevosten perässä puhellen samalla ratsastajan ja Hauhon isännän kanssa.

”Millä asioilla kuljette, hunsvotit?”

Vastaantulevan Feuchtingin hevonen osui yhteen Mikon hevosen kanssa. Siitä koko riita sai alkunsa. Mikko sanoi sotilas Liinaharjalle, joka kuljetti Feuchtingin perässä peitsiä ja kottikärryjä: ”Kelmit hunsvotit, millä asioilla kuljette, kun haluatte viedä koko tien meiltä, joilla on vaikeammat kuormat?”

Feuchting väitti, että Liinaharja ajoi heidän seurueestaan ensimmäisenä ja hän oli vasta seuraavana. Näin kertoi myös Liinaharja.

Mikko kielsi päättäväisesti herjanneensa Feuchtingia ja hänen seuruettaan. Hän kertoi, että Hauhon isännän hevonen oli etummainen, ratsastajan seuraava ja hänen viimeinen. Kaikki siirtyivät pois tieltä niin nopeasti kuin ehtivät, mutta koska heillä oli vaikea kuorma, he eivät päässeet niin nopeasti kuin Feuchting vaati.

Ratsastaja Pekka Rekonpoika kertoi valalla, että Feuchting oli aluksi lyönyt Hauhon isännän luokin irti. Sitten hän oli tavoitellut Pekkaa miekalla, mutta tämä oli ehtinyt vetäytyä syrjään ja väistää iskun. Feuchting tuli Mikon hevosen luo ja löi kädessään olleella paljastetulla miekalla luokin pois ja vahingoitti samalla hevosta kahdella säkään tulleeella lääkitsemättömällä haavalla.

Mikon mukaan he ajoivat vastaantulijoiden edestä tien sivuun ja Feuchting olisi ilman sopimatonta toimintaansa voinut ajaa seurueineen suoraan tietä eteenpäin. Mikko vannoi valalla, ettei ole herjannut Feuchtingia eikä sotilas Liinaharjaa.

Lindelöf vakuutti maksaneensa hevosesta kaksi vuotta aiemmin 60 taalaria 16 äyriä kuparirahaa, ja se oli silloin kolmannella talvellaan. Kun Feuchting haavoitti sitä, se oli paljon parempi, koska oli vanhempi ja parhaassa lihassaan.

Lautamiehistö päätti seuraavasti: 1) Feuchting myöntää itse lyöneensä miekalla Lindelöfin hevosta niin, että se siitä kuoli, joten maksakoon sen 60 kuparitaalarilla Lindelöfille ja antakoon kuluina 20 kuparitaalaria. 2) Mikon herjaukset Feuchtingiä kohtaan siirretään päätettäväksi siksi, kunnes Hauhon isäntä tulee paikalle.

LÄHTEET

Kokemäki 12.–14.10.1693, s. 330–332.

Virpi Nissilä (tiedot) – **Ulla Koskinen** (käännös)
– **Tiina Miettinen** (teksti)

Maanmittauslaitoksen arkisto avattu Jyväskylässä

Maanmittauslaitoksen arkisto aloitti toimintansa Jyväskylässä vuoden 2005 alussa. Elokuusta lähtien sen aineistot ovat olleet tutkijoiden käytössä.

Arkistojen siirrot Jyväskylään on aloitettu vuoden 2005 alussa. Tällä hetkellä on mahdollista tutkia jo siirrettyjä arkistokokonaisuuksia eli aiemmin Hämeen, Pirkanmaa-Satakunnan, Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan, Kaakkois-Suomen, Uudenmaan ja Pohjois-Pohjanmaan maanmittaustoimistoissa sijainneita maanmittausarkistoja. Loput arkistokokonaisuudet siirretään Jyväskylään syksyn 2005 kuluessa. Arkistoon kootaan nykyiseen kiinteistöjärjestelmään liittyvät pysyvästi säilytettävät alkuperäiset toimitusasiakirjat ja -kartat kaikista maanmittaustoimistoista. Arkistojen siirtämisellä varmistetaan pysyvästi säilytettävien arkistoaineistojen säilyminen.

Maanmittauslaitoksen monipuoliset aineistot

Maanomistus on liittynyt oleellisena osana monien sukujen vaiheisiin, olipa suvun piirissä sitten kartano tai kartanon torppa. Maanmittausarkisto täydentää sukututkijan perinteisiä tietolähteitä eli seurakuntien ja maakunta-arkistojen henkilötiedoista kertovia aineistoja.

Maarekisterikirjoihin ja erikoisluetteloihin on kirjattu kaikki maanmittaustoimitukset kylittäin niiden suorittamisjärjestyksessä. Maarekisterissä on muun muassa kunnittain, kylittäin ja taloittain tehtyjä merkintöjä kiinteistöissä tapahtuneista muutoksista noin vuoteen 1995 saakka. Maarekisteristä luovuttiin sähköisen kiinteistörekisterin myötä 1990-luvun puolivälissä.

Erikoisluetteloihin on kirjattu muun muassa kylä, kohdekiinteistön nimi ja rekisterinumero, maanmittaustoimituksen laji, muodostuneet tilat, toimitusinsinööri, arkistotunnus, vuosiluku, karttojen lukumäärä ja asiakirjalehtien lukumäärä.

Kun kokonainen tila on vaihtanut omistajaa, eikä maanmittaria ole tarvittu, maanmittausarkistoihin ei ole tallennettu tietoja omistajanvaihdoksista. Nämä tiedot on selvitettävä maakunta-arkistoissa ja käräjäoikeuksissa säilytettävistä tuomiokuntien asiakirjoista.

Aineistojen tutkiminen

Maanmittauslaitoksen uusi arkistorakennus sijaitsee Jyväskylässä maakunta-arkiston vieressä. Alkuperäisten maanmittausasiakirjojen tutkiminen tapahtuu kuitenkin Jyväskylän maakunta-arkiston tutkijasalissa, ja maanmittauslaitoksen arkiston asiakaspalvelu hoidetaan siirretyn aineiston osalta maakunta-arkiston asiakaspalvelun kautta 1.8.2005 lähtien. Maakunta-arkiston asiakaspalvelu ottaa vastaan tutkijoiden tilaukset ja välittää ne edelleen Maanmittauslaitoksen päivystäjälle. Maakunta-arkiston osoite on Pitkäkatu 23, Jyväskylä. Maakunta-arkiston tutkijasalissa on yksi paikka (ns. kartanlukupaikka) varattuna maanmittausarkistojen tutkijoille.

Maakunta-arkiston asiakaspalvelussa opastetaan luetteloiden käyttöön ja tilausten tekemiseen. Maanmittauslaitoksen arkiston henkilökunta puolestaan toimittaa aineistot tutkijasaliin ja vastaa maanmittausarkistojen sisällöllisestä neuvonnasta. Myös asiakirjojen kopiointi- ja skannaustyöt sekä kopioiden laskutus tehdään Maanmittauslaitoksen arkiston puolella.

Maanmittauslaitoksen alkuperäisiä asiakirjoja voi tutkia Jyväskylän maakunta-arkiston tiloissa. Kuva Marjaana Kuokka, Jyväskylän maakunta-arkisto.

Maakunta-arkiston asiakaspalvelussa on tällä hetkellä käytettävissä maanmittausarkistoista laaditut paperimuotoiset arkistoluettelot. Tulevaisuudessa tutkijat voivat käyttää myös sähköistä maanmittausarkistoa, jota varten asiakaspalveluun tulee erillinen tietokone.

Tutkija täyttää kirjallisen tilauslomakkeen (tutkijakortin), jossa kysytään tutkijan yhteystiedot, tutkimustarkeitus sekä tilattavan aineiston arkistotunnukset. Aineistoja toimitetaan tutkijoille arkisin klo 8.00–15.00. Kello 15 jälkeen ja lauantaisin jätetyt tilauslomakkeet käsitellään seuraavana arkipäivänä. Maakunta-arkiston tutkijasalissa tilatut aineistot ovat käytössä viikon ajan niiden toimittamisesta.

Jos tutkija on tulossa Jyväskylään pitkän matkan takaa, hänen kannattaa soittaa etukäteen Maanmittauslaitoksen arkiston palvelunumeroon (0205 41 6915) tai lähettää sähköpostia (ark@maanmittauslaitos.fi). Näin tutkija voi tilata haluamansa aineistot etukäteen, ja ne ovat valmiina kun hän saapuu Jyväskylään.

Yksittäisen tilan tutkiminen

Tutkimustyön maakunta-arkiston tutkijasalissa voi aloittaa kahdella tavalla. Maanmittaustoimistosta voi etukäteen pyytää sellaisen tilaa koskevan kiinteistörekisteriotteen, jossa näkyy kiinteistön muodostu-

misketju arkistotunnuksineen. Maanmittauslaitoksen arkisto ei voi toimittaa rekisteriotteita, vaan otteen voi pyytää mistä tahansa maanmittaustoimistosta. Kun tutkijalla on rekisteriote mukanaan, hän voi tilata suoraan haluamiensa toimitusten asiakirjat ja kartat tutkittavakseen.

Jos tällaista tietoa ei ole etukäteen, tutkija voi aloittaa tutkimisen tilaamalla tiettyä kuntaa koskevat maarekisterit ja erikoisluettelot. Näistä hän voi hakea haluamansa tilan, sitä koskevat maanmittaustoimitukset ja eri toimitusten arkistotunnukset. Tämän jälkeen tutkija tekee uuden tilauksen haluamistaan toimitusten asiakirjoista ja kartoista. Kiinteistörekisteriote siis nopeuttaa asiakirjojen tilaamista, mutta toisaalta esimerkiksi alkuperäisissä maarekisterikirjoissa on lisätietoja, joita ei ole viety kiinteistörekisteriin.

Maarekistereitä ja erikoisluetteloita tutkittaessa kannattaa huomata, että kuntajaot ovat saattaneet muuttua vuosisatojen varrella, eivätkä kuntajaot välttämättä noudata seurakuntajakoja. Esimerkiksi vanha sukutila, joka rippikirjoissa on merkitty tietyn seurakunnan rippikirjoihin, voi ollakin maanmittausarkistossa uuden, jonkin kylän pohjalta muodostetun, kunnan maarekisterissä.

Maanmittaustoimitusten asiakirjat ja kartat ovat julkisia asiakirjoja. Asiakirjat sisältävät kuitenkin myös henkilötietoja, joiden käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia ja joiden käyttö on rajoitettua. Tätä varten tutkijoita pyydetään täyttämään tutkijakortti, jossa selvitetään muun muassa tietojen käyttötarkoitus. Tutkijakortti toimii samalla tilauslomakkeena. Rajoituksia alkuperäisaineistojen käyttöön saattaa jossain tapauksissa asettaa myös aineistojen heikko kunto.

Sähköinen arkisto tulossa

Maanmittauslaitos on ottanut käyttöön myös sähköisen arkistojärjestelmän. Sähköiseen arkistoon tallennetaan vuoden 2004 jälkeen syntynyt aineisto sekä osia aikaisemmin arkistoiduista aineistoista. Karttuva sähköinen arkisto on asiakkaiden käytettävissä kaikissa Maanmittauslaitoksen toimipisteissä ja jatkossa myös Jyväskylän maakunta-arkiston asiakaspalvelussa. Tulevaisuudessa osia maanmittausarkistosta tarjotaan myös Maanmittauslaitoksen [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

Ylitarkastaja Kaisla Savola,
Jyväskylän maakunta-arkisto

Jyväskylän maakunta-arkisto

Pitkäkatu 23, Jyväskylä

Avoinna syyskuun alusta toukokuun loppuun
ma-pe klo 8.00–18.00, la klo 10.00–14.00.
Kesäaikana maakunta-arkisto on suljettu lauantaisin.

Maanmittauslaitoksen arkistotilaukset
puhelin: 0205 41 6915
s-posti: ark@maanmittauslaitos.fi

Lisätietoja

<http://www.maanmittauslaitos.fi/>
<http://www.narc.fi/Arkistolaitos/jyma/>

Miekat viuhuivat 1600-luvun Hauholla

Miekat ovat todistettavasti viuhuneet 1600-luvun Hauholla. Kunnia oli herkkä asia virka- ja sotilassäädyn miehille, joiden vyöllä riippui miekka. Jopa hauholaiselta papiltakin saattoi löytyä miekka, kuten seuraavasta tarinasta käy ilmi.

Tapahtuman näyttämönä oli ilmeisesti hauholainen krouvi tai kievari kesäisenä päivänä vuonna 1633. Läh-teestä ei käy ilmi, missä tämä kievari Hauholla sijait-si. Kyse voi olla myös epävirallisesta anniskelupaikasta. Varmaa on vain se, että molemmat miekkaa kantaneet herrat olivat nauttineet siellä myytyä olutta.

”Älä tee apinankonsteja hatullani”

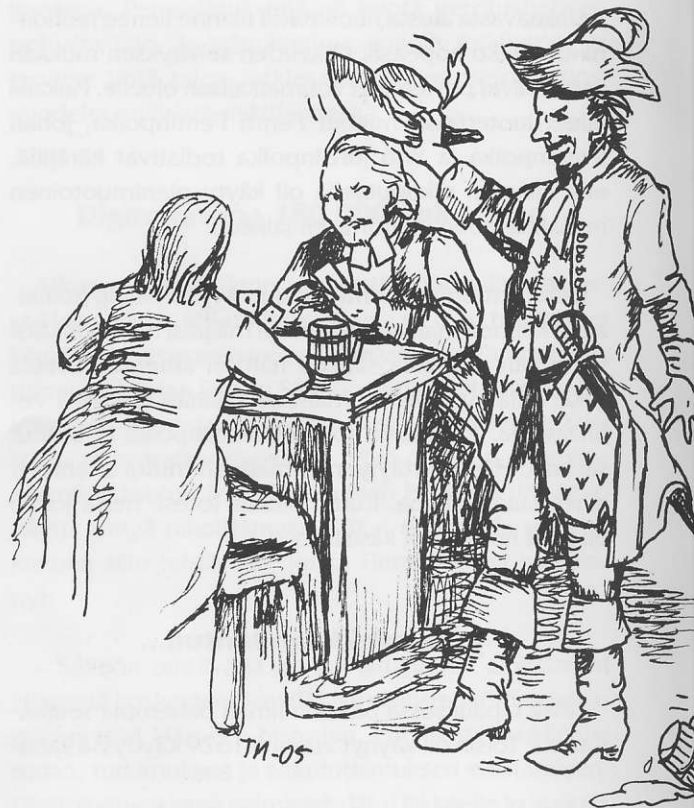
Eräänä kesäpäivänä vuonna 1633 oli Hauholla sijait-sevaan anniskelupaikkaan kokoontunut tuopilliselle ja aikaansa kuluttamaan joukko hauholaisia herroja. Aatelisia nämä herrat eivät olleet, mutta varakasta säätyläisväkeä kuitenkin. Tarkemmin sanoen he kuu-luivat virkasäätyyn. Kaikki kolme herraa olivat myös merkittäviä tilanomistajia Hauholla. Nykyaikana joku voisi kutsua heitä nousukkaiksi.

Kihlakunnan vouti Joakim Eerikinpoika Portaasta ja kappalainen herra Johan Vuolijoelta ryhtyivät pe-laamaan korttia. Korttipeli oli kulkeutunut Suomeen Euroopasta 30-vuotisen sodan aikana ja oli siis tuttua puuhaa Hauhollakin jo 1630-luvulla. Miesten peli kes-keytyi, kun luutnantti Johan Danielinpoika Rukkoilasta saapui paikalle.

Mainittu luutnantti oli onnistunut lyhyessä ajassa kokoamaan itselleen Rukkoilan kylästä melkoisen

maaomaisuuden. Hän oli perinyt Niemen ja onnistunut hankkimaan vielä lisääkin maata. Rukkoilan Hannulan isäntä Hannu Tuomaanpoika oli verorästiensä vuoksi joutunut myymään tilansa sukuoikeuksineen Johan Danielinpojalle. Kasvavan omaisuuden seurauksena luutnantilla oli 1630-luvulla yhtä ja toista riitaa niit-tyjen ja peltujen omistussuhteista Rukkoilan isäntien kanssa.

Luutnantti Johan Danielinpoika tuli korttia pelaavien herra Johanin ja vouti Joakimin luo. Miehet tunsivat toisensa, koska he kaikki olivat sukulaismiehiä. Johan

Danielinpoika otti velipuolensa herra Johanin päästä hatun, paiskasi sen lattiaan ja sanoi: "Mitä sinä täällä teet?" Herra Johan vastasi siihen: "Sinä näet rakas veli mitä minä täällä teen. Mutta älä leiki eli tee apinan-konsteja minun hatullani. Anna mieluummin minun olla rauhassa."

Kappalainen iskee miekalla

Luutnantti Johan Danielinpoika oli juovuksissa eikä suostunut perumaan narrimaiseksi luonnehdittua tekoaan. Tästä syystä herra Johan tuli pahantuuliseksi ja kolhaisi velipuoltaan kyynärpäällä suulle. Tästä luutnantti kiivastui ja tempaisi esiin miekkansa. Todistajien mukaan kappalainen herra Johan oli ollut nopeampi ja notkeampi käsistään. Hän nimittäin kiskaisi miekan velipuoleltaan niin että tälle jäi vain huotra käsiin. Sen tehtyään kappalainen kiskaisi esiin oman miekkansa ja löi sillä luutnanttia suoraan päähän. Seurauksena oli verta vuotava haava.

Uhkaavasta alusta huolimatta tilanne lienee rauhoittunut melko nopeasti. Oikeuden selvityksen mukaan herrat olivat poikenneet kotimatallaan oluelle. Paikalla olleet luotettavat miehet Pentti Pentinpoika, Johan Sveninpoika ja Yrjö Jönsinpoika todistivat käräjillä, että kievarin ulkopuolella oli käyty pienimuotoinen mellakka oluen nauttimisen jälkeen.

Oikeus tuomitsi herra Johanin kyynärpäällä kolhaisusta kolmen markan sakkoon ja määräsi hänelle lisäksi yhdeksän markkaa sakkoa häiriön aiheuttamisesta sekä vielä kymmenen markkaa päähän lyödystä verrihaavasta. Luutnantti Johan Danielinpoika ei saanut sakkoja. Hän käyttäytyi narrimaisesti mutta ei ehtinyt aiheuttaa vahinkoa. Kuten oikeus totesi: herra Johan oli ollut nopeampi käsistään.

Joka miekkaan tarttuu...

Tässä tapauksessa päästiin ilman pahempia seurauksia. Toisin oli käynyt vuonna 1629 käydyssä kaha-

kassa. Hauhon Vitsiälän Kekkosen isäntää nimismies Tuomas Paavonpoikaa syytettiin käräjillä miestaposta. Hän oli ensin pahoinpidellyt ja sitten surmannut ratsu-mies Sipi Tapaninpojan. Todistajien mukaan mainittu Sipi oli ollut vastassa Tuomas Paavonpoikaa, kun tämä oli kävellyt kotiinsa Elias Kallenpojan luota Okerlan Pätälästä. Kekkosen talon pihamaalla Sipi oli rynnännyt paljastettu miekka kädessään Tuomaksen kimppuun. Seuranneessa kahakassa Tuomas oli kuitenkin surmannut päällekkarkaaajansa.

Tuomas piiloutui eikä tullut kuultavaksi kevään 1630 käräjille. Miestaposta oli rangaistuksena kuolema. Entinen nimismies Tuomas Paavonpoika julistettiin käräjillä henkipatoksi. Vuonna 1633 Tuomas oli vastaamassa teostaan, koska tällöin hänen asiansa käsiteltiin Hauhon käräjillä. Ilmeisesti löytyi useita luotettavia henkilöitä, jotka vakuuttivat Tuomaan tehneen tekonsa itsepuolustuksena. Miestapon käsittely lähetettiin hovioikeuden ratkaistavaksi.

Emme tiedä päätöstä, koska hovioikeuksien arkistot ovat palaneet. Muiden asiakirjojen perusteella käy kuitenkin ilmi, että Tuomas Paavonpoikaa ei tuomittu kuolemaan. Hän näkyy olleen edelleen Vitsiälän Kekkosen isäntä ja lisäksi hän toimi Hauholla luottamustoimissa vielä 1650-luvulla.

LÄHTEET

Hollolan ylinen kihlakunta: Hauhon, Luopioisten, Tuuloksen ja Lammin käräjät vuosilta 1629–1633, mf. Kansallisarkisto.

Artikkeli on aiemmin julkaistu eri nimisenä, hieman toisessa muodossa vuoden 2004 Niskavuoren Sano-
missa.

Tiina Miettinen

Suomen Asutuksen Yleisluettelon digitointi vauhdittuu

Suomen Asutuksen Yleisluettelo eli SAY on monille sukututkijoille jo tuttu apuväline esivanhempien etsimiseen ajalta ennen kirkonkirjojen alkua. Pirkanmaan alueen pitäjien osalta SAY on mikrofilmeinä luettavissa muun muassa Tampereen kaupunginkirjastossa. Nyt SAY on tulossa yhä useampien ulottuville ja helpommin käytettäväksi, kun sen kuvaaminen internetiin on käynnistynyt.

SAY – kooste tilikirjatiedoista

Suomen Asutuksen Yleisluettelo (SAY) on voudin- ja läänintileistä kerätty kooste taloista ja niiden asukkaista. Se kattaa enimmillään koko näiden tilikirjasarjojen käsittämän ajan eli vuodet 1539–1809. Kattavuudessa on alueellisia vaihteluita, mutta parhaiten edustettuna on luettelon lähtöalue Häme. SAY on kerääjien laatima kooste tilikirjojen tiedoista, joten se ei ole alkuperäislähde ja siinä on tämän vuoksi myös tulkinnanvaraisuuksia, virheitä ja puutteita. Luettelo on kuitenkin monille sukututkijoille ainoa keino päästä kiinni 1500- ja 1600-luvuilla eläneisiin esivanhempiin, sillä tältä ajalta ei ole juuri kirkonkirjoja ja alkuperäisten tilikirjojen lukeminen on työlästä ja aikaavievää. Niinpä SAY:n digitoiminen internetiin, kaikkien saataville ja helposti käytettäväksi, on sukututkimuksen kannalta erittäin merkittävä hanke.

SAY:n alkuunpanija ja ideoija oli monitoiminen kirjailija ja teatterimies Jalmari Finne (1874–1938), jonka panos historian- ja sukututkimuksen edistämiseksi on jäänyt monesti unohduksiin. Värikkäänä persoonana tunnetun Finnen alkuperäinen ajatus oli tutkia kaikki Hämeen alueen vanhat suvut ja muodostaa niiden

jäsenistä yhteisö nimeltä Hämeen huone. Kangasalalaisena Finne laski myös yläsatakuntaiset hämäläiseen heimoon kuuluviksi. Näin Tampereen seutukin pääsi mukaan jo projektin alkuvaiheessa.

Finne aloitti työn apulaisineen vuoden 1906 tienoilla, ja keräys lopetettiin vuonna 1977. Näin muodostui vähitellen pitäjä pitäjältä suuren osan Länsi-Suomen maaseutua kattava luettelo taloista ja niiden asukkaista koottuna kirjoiksi, joiden joka aukeamalle on tiivistetty parin–kolmen talon tiedot kahdenkymmenen vuoden ajalta. Aukeamat on jaettu vuosittaisiin sarakkeisiin, joista kuhunkin on merkitty talon asukkaat kyseisenä vuotena. Perusajatuksena oli koota verotustietojen pohjalta talo- ja isäntäketjuja, jolloin tutkijoiden ei tarvitse yhtä taloa tutkiessaan hakea tietoja vuosi vuodelta erillisistä tilikirjaniteistä.

Digitoitavana 180 000 aukeamaa

Alkuperäisiä SAY-kirjoja säilytetään Kansallisarkistossa Helsingissä. Mikrofilmikopioina ne ovat tutkijoiden käytössä muissa arkistoissa ja kirjastoissa. Tampereella toimivan Jalmari Finnen Säätiön piirissä virisi kuitenkin idea SAY-aineiston digitoimisesta, joka helpottaisi suku- ja historian tutkijoiden työtä. Säätiön asiamies, filosofian tohtori Mervi Kaarninen kertoo, että säätiö päätti ryhtyä rahoittamaan SAY:n digitointia suorana jatkona sille tehtävälle, jonka Finne itse oli määrännyt:

– Säätiön tehtävänä on Jalmari Finnen aloittamien Hämettä koskevien henkilöhistoriallisten töiden jatkaminen sekä Hämeen historian, erityisesti henkilöhistorian, tutkimuksen ja sukututkimuksen edistäminen. Digitointihankkeen valmistelu lähti liikkeelle jo vuonna

2002 yhteistyössä Kansallisarkiston kanssa. Selvitys- ja neuvotteluvaihe venyi pitkäksi, mutta loppukesällä 2005 SAY-aineiston kuvaus digitaaliseen muotoon pääsi alkuun. Jalmari Finnen Säätiö osallistuu digitoinnista koituviin kustannuksiin 250 000 eurolla.

– Kyseessä on suuri hanke. Tarkoituksena on koko SAY-aineiston digitointi tietokantaan, mikä merkitsee peräti 180 000 aukeaman kuvaamista. Lisäksi tutkijoiden avuksi luodaan kylähakemistoja, Mervi Kaarninen kertoo.

– Kuvaaminen ja muu käytännön toteutus tapahtuu Kansallisarkistossa, jossa on varattu sitä varten omat työtilat sekä työn suorittajat, kuvaajat ja vastuhenkilöt. Koko urakan on määrä olla valmiina vuonna 2010.

Sukututkijoiden ei kuitenkaan tarvitse odottaa näin kauan, ennen kuin omia sukulaisia voi alkaa etsiä internetistä. SAY tulee luettavaksi sitä mukaa, kuin sitä saadaan digitoitua. Tampereen seudun sukututkijoille Kaarnisella on hyviä uutisia:

– Pitäjät kuvataan aakkosjärjestyksessä, mutta kuitenkin Hämeen alue ensin. Aloituserjärjestys on siis sama kuin Jalmari Finnellä aikanaan.

Ilmaiseksi jo nyt käytettävissä

Digitoinnin edistyessä SAY tulee olemaan kaikkien käytettävissä ilmaiseksi arkistolaitoksen kotisivuilla. Aineistoa on jo nyt viety koemielessä jonkin verran nettiin ja tällä hetkellä luettavana on pitäjää aakkosväliltä Akaa–Ilmajoki. SAY tulee projektin edistyessä saamaan oman sivuston, mutta toistaiseksi netistä löytyvää aineistoa pääsee tutkimaan Kansallisarkiston digitaaliarkiston sivujen kautta [<http://digi.narc.fi/digi/search.ka>] kirjoittamalla hakukenttään ”asutuksen yleisluettelo”.

SAY-aineisto kuvataan internetiin aukeamittain. Aineistoa voi selata kuva kuvalta tai siirtyä hakemistosi- vulla olevien aakkosellisten kylälinkkien avulla suoraan

haluamansa kylän kohdalle. Kyllä voi etsiä sivustoilta myös vapaasanahaun avulla. Jokaisesta digitoidusta kuvasta saa rajattua pienemmän alueen, jota voi tarkastella suurennettuna.

Jalmari Finnen Säätiö uskoo, että digitoinnista tulee olemaan sukututkijoille paljon hyötyä:

– Jatkossa SAY-aineistoa pääsee selaamaan kotikoneelta ja etsiminen helpottuu kylähakemistojen avulla. Digikuvat ovat myös huomattavasti selkeämpiä kuin mustavalkoiset mikrofilmit. Tärkeää on, että nyt SAY:ssa käytetyt värikoodit tulevat näkyviin. Eri tileistä, esimerkiksi maakirjasta ja henkikirjasta, otetut tiedot on merkitty luetteloon eri värisillä musteilla, mikä jää mikrofilmien käyttäjiltä helposti huomiotta.

– Toivottavasti digitoinnin myötä SAY avautuu sukututkijoille uudella tavalla ja entistä useampi voi käyttää tätä ainutlaatuista aineistoa hyödyksi, Mervi Kaarninen toivoo.

LÄHTEET

Mervi Kaarnisen haastattelun lisäksi lähteenä on käytetty seuraavaa kirjallisuutta:

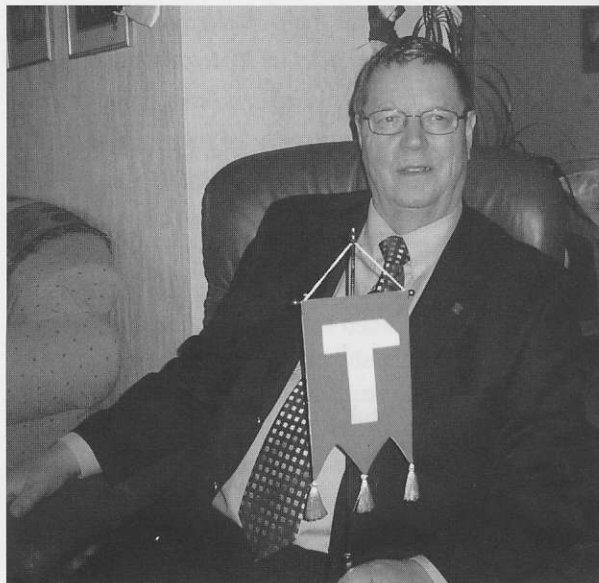
Mäkelä, Anneli: Suomen asutuksen yleisluettelo. Tampereen sukututkimusseuran vuosikirja 1985–1986 VI:2.

Orrman, Eljas: Suomen Asutuksen Yleisluettelon opas: An Introduction in Finnish and Swedish. Valtionarkisto, Helsinki 1975.

Ulla Koskinen

Seuran syntymäpäiväonnittelut puheenjohtajalle

Seuramme puheenjohtaja Antti Lähde täytti 70 vuotta kevättälvellä 2005. Antin toiveesta hänen juhlaansa vietettiin ilman hälinää hallituksen työkokouksessa. Kokouksen yhteydessä varapuheenjohtaja Tiina Miettinen luovutti seuramme punavalkean viirin Antille, joka on vuosien ajan monella taholla ansioitunut tekemällä harrastustamme tunnetuksi ja edistämällä sukututkijoiden teknistä tietämystä. – Lämpimät onnittelumme vielä kerran Antille!

Antti Lähde sai syntymäpäivälahjaksi seuran pöytästandardin. Kuva Marju Lähde.

Sukututkimusseuran hallituksen kokouksen yhteydessä juhlittiin puheenjohtajan syntymäpäivää. Kuvassa puheenjohtaja Antti Lähde (vas.), varapuheenjohtaja Tiina Miettinen, sihteeri Marjatta Rintala, Orpanan toimittaja Johanna Kurela, rahastonhoitaja Nina Järvensivu ja retkivastaava Jukka Sirén. Kuva Marju Lähde.

Sukukirjan viimeistelyvaiheen tehtäviä

Ei kannata huokaista helpotuksesta vielä siinä vaiheessa, kun sukukirjan koko materiaali on koossa viimeisintäkin kuolinaikaa myöten. Sukukirjan tekstin viimeistely ei tottumattomalta käy käden käänteessä paria päivää ennen kirjapainoon viemistä. Vielä on paljon tehtävää!

Sukukirjan tekoon ei yleensä voi varata liiaksi aikaa. Pelkästään tutkimuksen tekemiseen kuluu ripeältäkin useita kuukausia, varsinkin jos tutkimuksen edistymisen edellyttää seurakuntien lähettämiä tietoja. Tarkka tutkittavan alueen rajaaminen helpottaa työn edistymistä. Tavallisin tutkimusrajaus on viuhkan mallinen: tutkitaan esimerkiksi viisi sukupolvea lähtöpariskunnan jälkeläisiä.

Lueta teksti ulkopuolisella

Tutkiminen on sukukirjan teon vaivalloisin ja suurin, mutta samalla myös kiinnostavin vaihe. Kun aineisto on koottu ja tarkastettu sekä lähteet ja kirjallisuus huolellisesti merkitty, seuraa oikolukuvaihe, mikä monesta on kaikkein tuskallisinta. Sukujuhlat lähestyvät, paino- tai kopioliikkeestä on jo varattu painotyölle aika, työ ei ole enää kovin innostavaa, ja tekstistä putkahtelee jatkuvasti esiin karmivia kirjoitusvirheitä. Huolettomampi heittää homman siinä vaiheessa jo sikseen ja kiikuttaa sukukirjanraakileensa painettavaksi. Sukutauluthan ne ovat tärkeimmät!

Kannattaa aina pyytää jotakuta ulkopuolista lukemaan tutkimus tekstiosuoksineen ennen kuin ryhtyy itse taittamaan tai teettää julkaisun taiton eli tekstien asettelun sivuille. Omalle tekstille tulee sokeaksi; kielikuvat menevät helposti sekaisin. Hullunkurisia

esimerkkejä tästä ovat klassiset *lentokone ojensi auttavan kätensä* ja *lantaa levitettiin traktorista käsin*. Sukutaulujen vähäisiinkin tietoihin voi putkahtaa kirjoitusvirheitä. Naurattikohan sitä, jonka ammatiksi oli merkitty *tillintarkastaja*?

Monella tuntuu olevan se luulo, että kirjapainossa tekstin virheet korjataan. Näin ei ole. Kirjoja ei ole enää pitkiin aikoihin ladottu käsin, joten painovirheitäkään ei enää tule. Painettava tai monistettava aineisto toimitetaan liikkeeseen joko digitaalisena tekstinä tai painovalmiina tulosteena, originaalina. Jos tekstissä on kirjoitusvirheitä, ne menevät nykyään aina kirjoittajan piikkiin – ja niin ne itse asiassa menivät aikaisemminkin, sillä tekstin ensimmäinen vedos lähetettiin kirjoittajalle oikoluettavaksi ja hyväksyttäväksi. – Suuremmista painotaloista voi toki ostaa tekstin oikoluku- ja taittopalveluja, mutta se on varsin kallista. Mihinkään tekstin sisällön tarkistamiseen ei tällaisissa tapauksissa luonnollisestikaan ole mahdollista ryhtyä.

Karsi lyhenteitä ja tarkista taitto

Viimeisessä vaiheessa kannattaa kovalla kädellä karsia lyhenteitä, varsinkin tekstiosuudesta. Jos lyhenteitä on käytettävä, tarkistakaa niiden kirjoitustapa kielenoppaista. Oma sukua lyhennetään o.s. (ei ”os.”, mikä tarkoittaa osoitetta), muun muassa lyhennetään mm. (ei ”mm”, mikä tarkoittaa millimetriä). – Erään sukukirjan tekijä oli riehaantunut keksimään valtaisan määrän lyhenteitä, joiden tarkoituksena oli ilmeisesti säästää tilaa – ja aiheuttaa päänvaivaa lukijalle. Hän käytti paikkakuntalyhenteitä, joiden merkitystä sai arvailla: TJLA (Toijala?), Tyrv. (Tyrvää vai Tyrvöntö?) ja niin edelleen. Edes kaikkien paikkakuntien yleisesti käytössä olevat lyhenteet eivät kauempana asuville ole

tuttuja, joten niitäkään ei tule käyttää. Missä maailmaan tulikaan se, joka syntyi *Ukissa*? Omaperäiset lyhenteet ovat kuitenkin pahimpia. Miten ihmeessä pitäisikään lukea edellä mainitsemani kirjoittajan kehittämä lyhenne "2:o v:mo"? – "Kaksio vaimo"?

Samalla lukukerralla voi tarkastaa, onko tekstiin sujahtanut naisten ammatteihin liitettyjä turhia *-tarpäätteitä*. Varhaisimmista sairaanhoidon oppilaitoksistamme valmistui sairaanhoitajattaria ja seminaareista opettajattaria, mutta nykynaisten ammattinimikkeeseen ei feminiinisyyttä korostavaa liitettä pidä lisätä. Lukija osaa kyllä päätellä sukupuolen etunimestä. Feminiininen liite voi johtaa harhaan. Pappi ja papi-tar eivät tarkoita samaa, kuten eivät kauppaneuvos ja kauppaneuvoksetarkaan. Kannattaa välttää myös nais-alkuisia termejä. Naiskauppias ei tarkoita yksin naispuolista kauppiasta, naissankari ei tarkoita naispuolista sankaria. – Nais-alkuinen ammattinimike on kyllä paikallaan esimerkiksi seuraavassa lauseessa: *NN oli kunnan ensimmäinen naislääkäri*.

Kun oikaisuluennan aikana havaitut virheet on korjattu, on vuorossa tekstin taittaminen eli sommittelu kirjan sivuille. Tämän vaiheen moni tekee kustannus-syistä itse. Tietokoneen tavutusohjelmaa voi käyttää, mutta lopputulos täytyy tarkistaa itse. Tavutuksessakin voi tulla hassuja virheitä:

siirtomaat-
avarakauppa

saarna-
ajalle ("saarnaajalle")

lapiot-
yö

unelma-
ansa ("unelmaansa")

talonpoika-
istui

hyväntekevä-
isyys

moniala-
istuminen.

Sukukirjalla on suvun jäsenille suuri merkitys. Sitä ei välttämättä tiedosteta kovin selvästi, mutta harvoin kuitenkin kirjahyllyä raivatta sukukirja valitaan kirpputorille vietäväksi. Mummovinaan hyllystä poimitaan sukukirja talteen – kuka perillisistä ehtii siepata sen? – ja myydään loput antikvariaattiin. Sukukirjalla on pitkä ikä. Se siis kannattaa tehdä viimeisen päälle huolellisesti.

Huolellinen kieli ja rauhallisen tyylikäs ulkoasu takaavat myös sen, että kirjan sisältöön suhtaudutaan vakavammin ja sitä pidetään luotettavana. Jos teksti-osuudessa vilisee virheitä, herää välittömästi epäily siitä, että myös sukutaulujen tiedoissa on virheitä.

Johanna Kurela

Uusi esipolvi-auluteos tulossa

Tampereen seudun sukututkimusseuran Esipolvi-auluja-teossarjaan saadaan yhdeksäs osa ensi keväänä. Parhaillaan tekeillä oleva osa koostuu Kirsti Vimparin

pitkäaikaisten sukututkimusten tuloksista. Teos pyritään saamaan valmiiksi Sampolan sukututkimuspäiväksi 14. tammikuuta 2006.

Toisenlainen näkökulma talon- ja pitäjännimiin

Internetin keskustelupalstoilla pulpahtaa tavan takaa esiin kysymys siitä, miten talonnimi tulisi valmiissa sukuselvityksessä esittää sellaisessa tapauksessa, jossa nimi tutkittavan ajankohdan jälkeen tykkänään on muuttunut toiseksi. Sama koskee paikkakuntia silloin, kun kirkkopitäjät ovat jakautuneet, kunnat ovat liittyneet yhteen tai rajoja on muuten vain siirrelty.

Seuraavassa esittelen, miten asian olen ratkaissut Orpanan numerossa 1/2004 (s. 38) mainitussa sukukirjassa. Sukuselvityksellä tässä ymmärretään mitä tahansa tutkimustuotetta, joka on tarkoitettu muidenkin kuin tekijänsä luettavaksi.

Perinteinen esitystapa

Tarjanneveden pohjukassa sijaitsevan Monoskylän talot kuuluvat nykyään Virtain kaupunkiin, mutta vuosina 1927–1972 ne olivat osa Pohjaslahtea, kun tämänniminen kunta oli itsenäinen. Ennen Pohjaslahden itsenäistymistä kylän asukkaat olivat satoja vuosia ruovetisiä. Ei siis ihme, jos asioihin perehtymätön hämmentyy lukiessaan sukuselvityksestä henkilön syntyneen Ruovedellä, harjoittaneen ammatiaan Pohjaslahdella ja kuolleen Virroilla – vaikka tietää henkilön koko ikänsä asuneen samassa pihapiirissä.

Sukututkijoiden hyvä tapa lienee perinteisesti noudattanut aikalaisnäkökulmaa: syntymä- ja kuolinpitäjä on ilmaistu sen pitäjajaon mukaisesti, mikä on ollut syntymä- tai kuolinhetkellä voimassa. Tarkemmin sanottuna on ilmaistu, minkänimisessä silloisessa pitäjäs-

sä henkilön kotitalo sijaitsi syntymä- tai kuolinhetkellä; ainahan ei edes voida tietää todellista syntymä- tai kuolinpitäjää (esimerkiksi henkilö kuollut matkoilla tai sotakentällä). Tämä perinteinen näkökulma on tiukasti tietolähteeseen sidottu jopa niin, että esitystapa itsessään ilmoittaa tietolähteen. Kun sukuselvityksessä lukee, että ”syntynyt Ruovedellä”, saa lukija yleensä samalla tietää tietolähteen: Ruoveden kirkonkirjat – ilman, että sitä erikseen tarvitsisi tekstissä mainita.

Lukijan vaatimukset

Ketä varten sukuselvitys laaditaan? Mitä vaatimuksia lukijakunta asettaa tiedon esitystavalle?

Karkeasti voitaneen lukijat jakaa kahtia: toisaalta sukututkijat (olivatpa sitten ammattilaisia tai harrastelijoita), toisaalta muut asiasta kiinnostuneet (esimerkiksi sukututkimukseen perehtymätön henkilö, joka saa suvustaan laaditun sukukirjan käteensä). Oleellisin ero näillä on siinä, että sukututkijat – toisin kuin muut asiasta kiinnostuneet – käyttävät lukemansa sukuselvityksen tietoja sellaisenaan hyväkseen omissa tutkimuksissaan; julkaistu sukututkimus toimii tulevan sukututkimuksen lähteenä. Koska sukututkijalle oleellisen tärkeätä on saada tietää käytetty tietolähde, palvelee perinteinen syntymä- ja kuolinpitäjän esitystapa hyvin sukututkijaa.

Tavallisen tallaaajan vaatimukset ovat osin toiset. Hän harvoin on perillä hallinnollisten rajojen historiallisista muutoksista, tuskin on edes niistä kiinnostunut. Hänelle riittänee paikan maantieteellisen sijainnin ymmärtäminen nimenomaan nykyisen maantiedon valossa. Hänellä on joko maantieto päässään, tai hän voi tukeutua kyllin suurimittakaavaiseen karttaan.

Paikkakunnannimen esittäminen

Oma esitystapani pyrkii palvelemaan sukututkimuksen kumppaakin käyttäjäryhmää. Mikäli nykyinen kunta – esimerkiksi kunta, jonka alueella syntymä- tai kuolintalo nykyään sijaitsee – eroaa tutkimuksen kohteena olevan aikakauden kirkkopitäjästä, esitetään nykyinen kunta hakasuluissa mainitun aikakauden kirkkopitäjän perässä, esimerkiksi Ruovesi [Virrat], kun puhutaan siitä paikkakunnasta, joka nykyään tunnetaan Virtain kaupunkina, mutta puhutaan ajankohdasta ennen vuotta 1651, jolloin Virrat erosi Ruovedestä (tässä tapauksessa Ruoveden alaiseksi kappeliksi).

Pariskunnan vihkimispaikkakunnan (vihkimispitäjän) ilmoittamisessa noudatetaan samaa periaatetta. Määräväänä on tällöin vihkimispaikka, siis kirkko tai koti.

Talonnimen esittäminen

Aitoja, sukupolvelta toiselle periytyviä sukunimiä on Länsi-Suomen rahvaalla ollut käytössä yleisesti vastarunas sata vuotta. Aitoon sukunimeen verrattavia mutta harvoin periytyviä nimiä (käsityöläisen ”lisänimi”, sotilasnimi) on sen sijaan esiintynyt useammin. Sukuselvitysten perushenkilötiedoissa (henkilöä kuvaavista tiedoista ne, jotka esitetään vakiojärjestyksessä ja vakiomuotoisina) on puuttuvan sukunimen asemesta monesti ilmoitettu henkilön asuman talon (tai torpan) nimi. Voisi kuvitella, että tästä on saattanut eräissä tapauksissa syntyä epäselvyyttä sen suhteen, onko sukuselvityksessä esitetty nimi ymmärrettävä sukunimeksi vai talon (torpan) nimeksi.

Tämän väärinkäsityksen eliminoinemiseksi olen käyttänyt erilaista esitystapaa näille kahdelle nimilajille. Jos miespuolisella henkilöllä on aito sukunimi tai muu sellainen nimi (”lisänimi”, sotilasnimi), se esitetään normaalitekstillä etu- ja patronyyminimen perässä, esimerkiksi sotamies Tuomas Yrjönpolka Wessman. Tavallisesti tällaista nimeä ei siis täälläpäin Suomea ole. Siinä tapauksessa esitetään henkilön asuman talon tai torpan nimi TIKKUKIRJAIMIN, mutta vain mikäli on kyseessä talollinen, lampuuti (koko talon vuokraaja) tai torppari (osatalon vuokraaja).

Kuten paikkakunnan ilmoittamisessa tässäkin tehdään ero silloisen ja nykyisen välillä. Mikäli talosta tai torpasta nykyään käytettävä nimi tykkäänään eroaa tutkittavana ajankohtana käytössä olleesta nimestä, esitetään nykyinen nimi hakasuluissa mainitun aikakauden nimen perässä, esimerkiksi MEHTILÄNTAIVAL [PYLKÄS], kun puhutaan erään 1500-luvulla perustetun virtolaisen talon alkuaajoista. Tässä ei tarkoiteta tapauksia, joissa vain nimen kirjoitusasu (oikeinkirjoitus) muuttuu (esimerkiksi Herrais > Herranen), vaan tapauksia, joissa nimillä ei ole keskenään etymologista yhteyttä.

Merkintätapa ei poissulje sitä mahdollisuutta, että nykyäänkin olisi olemassa senniminen talo, joka on hakasulkujen edellä, kuten *PAKARI [VASIKKANIEMI] Ähtärinreitin varrella. Tässä tapauksessa Pakari jaettiin kahdeksi samannimiseksi taloksi jo 1500-luvulla. Vasta 1800-luvulla toinen taloista sai oman nimen Vasikkaniemi.

Edellisessä esimerkissä nähtävä tähti talonnimen edessä on itsenäinen, talonnimen vaihtumisesta riippumaton merkintätapa, jolla vain halutaan osoittaa, että talo oli tutkittavana ajankohtana jaettu talo ja talon osat esiintyvät aikaislähteissä samalla nimellä. Tämä vihje saattaa tulevalle tutkijalle olla hyödyksi.

Vaimoihmisillä mahdollisesti esitettävään isästä tai edellisestä puolisoista johtuvaan ”jälkinimeen” sovelletaan samoja edellä esitettyjä periaatteita.

Punnintaa

Edellä kuvattua hakasulkuja käyttävää tietojen esitystapaa voidaan tietysti soveltaa myös kylännimen ja minkä tahansa paikannimen esittämiseen. Toisaalta esitystavan käyttöä ei pidä tarpeettomasti laajentaa perushenkilötietojen ulkopuolelle eli perushenkilötietoja seuraaviin vapaamuotoisiin, vaihtelevanlaajuisiin elämäkerrallisiin tietoihin. Voidaan kai niinkin sanoa, että mistä kerran on lukijaa esiteltävän henkilön osalta informoitu, sitä ei tarvitse toistaa. Ja ainakin tikkukirjaimien käyttö perhetaulun suorasanaisessa, elämäkertatietojä sisältävässä tekstiosuudessa jo liikaa

hyppisi silmille, ja sitä paitsi: vaikka nimi siinä esiintyisi kyseisen henkilön osalta ensimmäisen kerran, käy yleensä tekstiyhteydestä ilmi, onko kyse sukunimestä tai muusta sellaisesta nimestä vaiko talon (torpan) nimestä (katso esimerkit lopussa).

Joku voi pitää esitystapaa turhan raskaana. Mutta tarkemmin ajatellen esimerkiksi pelko tilantarpeen kasvamisesta saattaa osoittautua – jos ei aivan aiheettomaksi niin ainakin – liioitteluksi. Tämän esitystavan ansiosta nimittäin oletettavasti vähenee tarve muulla tavalla monisanaisesti selitellä lukijalle mainittuja menneisyyden ja nykyisyyden välisiä yhteyksiä. Ja varsinkin, jos valtiovallan painostamana ollaan tulevaisuudessa entistäkin ponnekkaammin ajamassa kuntia ja sen mukana seurakuntia yhteen.

Se on kyllä myönnettävä, että jonkinlaista perehtymistä paikallishistorioihin tämän esitystavan soveltaminen vaatii. Mutta sehän kuuluu asiaan.

Eikö sukututkimuksessa voisi ottaa käyttöön – ellei sitä jo ole keksitty tehdä – uuden esitysteknisen käsitteen jälkinimi? Se tarkoittaisi mitä tahansa henkilön identifioimiseen käytettyä, etu- ja patronyyminimen (tai matronyyminimen) perässä esitettävää nimeä: suvusta, ammatista tai asuinpaikasta johtuvaa nimeä. Asuinpaikkojen nimistä voisi sitten muodostaa jälkinimien ketjun, mikäli henkilöllä on elämänsä varrella useita ehdot täyttäviä asuinpaikkoja ja ne halutaan perushenkilötietojen esittelyssä julkituoda kerralla, esimerkiksi PAAVOLA/YLI-IKKALA.

Kolme esimerkkiä

1) Yrjö Eskonpoika KAITALAHTI [NIEMI], s. 1676, k. Teisko [Kuru] 1746. Renki ja sotamies Pirkkalassa [Ylöjärvellä] Pengonpohjan Intissä ja Kuusiston Laadussa. Sitten talollinen Teiskossa [Kurussa] Kaitalahden kylän Kaitalahdessa 1700–1729.

Selitys: Ylöjärvi erotettiin 1839 emä-Pirkkalasta sen alaiseksi kappeliksi. Vuonna 1954 toteutettiin alueliitos, jossa siihen asti Teiskoon kuulunut Kaitalahden kylä liitettiin Kuruun.

2) Lauri Laurinpoika Kekkonen. Talollinen Ruovedellä, kappelin perustamisesta 1627 lähtien Keuruulla [Vilppulassa] Keuruunkylän Kolhossa 1617–1636.

Selitys: Keuruu erotettiin 1627 Ruovedestä sen alaiseksi kappeliksi. Jo kolmen vuoden kuluttua se itsenäistyi kirkkoherrakunnaksi. Kun Vilppula itsenäistyi Ruovedestä 1904, liitettiin siihen myös osia Keuruun pitäjästä, muun muassa Kolhon talot Keuruunkylästä.

3) Vihitty Eräjärvi [Orivesi] 9.7.1854 Heta Liisa Juhontytär TAHKOLAHTI, s. Eräjärvi [Orivesi] 26.9.1830, k. Orivesi 6.2.1912. Torpparin tytär Eräjärveltä [Orivedeltä] Uihierlan *Peltolan taloon kuuluvasta Tahkolahden torpasta.

Selitys: Pitäjänpuuseppä Aukusti Taavetinpoika Heinin puoliso syntyi Tahkolahdessa ja kuoli Oriveden emäseurakunnassa Pehulan kylässä. Eräjärvi liitettiin 1973 Oriveteen, josta se aikoinaan oli erotettukin.

Markku Kalliolinna

Viisi vuotta kimppahommaa

Porukassa Veikko Heikkilä, Antti Lähde, Pentti Nurmi ja Ensio Näriäinen tuli äskettäin esille, kuinka kauan olemme jo työskennelleet yhdessä. Joku lausahti: "Joko sitä on viisi vuotta." Kun laskettiin aikaa taaksepäin, niin todettiin, että viisi vuotta tulee täyteen, kun sukututkimuskurssin jälkeen Pentti Nurmi kutsui kokoon mainitut henkilöt. Kesästä 2000 lähtien olemme vuoroin vierailleet toistemme kodeissa ja Antin kesähuvilalla. Kolme vuotta sitten kerroimme kimppahommastamme jopa Orpanan palstoilla. Nyt on kysely, vieläkö yhteiselomme jatkuu ja miten se jaksaa.

Jatkuu se ja hyvin jaksaa. Viiden vuoden taipaleen täyttymistä muistelimme Marju ja Antti Lähteen kesäpaikassa Oriveden Pitkäjärvellä 5.7.2005. Suomen lippu juhlisti pihaa. Se ei liehunut, sillä ilma oli tyyni ja aurinkoisessa säässä oli lämpöä selvästi yli 20 astetta.

Onko meidän sukujemme tutkiminen niin hidasta, että siihen ei viisi vuottakaan riitä? Kaikki tietävät, että sukututkimus on hidasta, mutta kyllä yhteistyömme on tuonut jatkuvasti esille uusia mielenkiintoisia tutkimiskohteita, jotka ainakin sivuavat jollakin tavalla sukututkimusta. Tälläkin kerralla tutustuimme Marju-rouvan runsaiden pöydän antimien lisäksi kannettavan tietokoneen ja digivideokameran käyttöön. Saattoipa jäädä näistäkin kokeiluista joku siemen itämään hyvään maaperään. Kokoontumistemme välillä hoidamme tietenkin yhteyksiä puhelimen ja Internetin välityksellä. Olipa meille keksitty osuva nimikin, Verkkovaarit.

Mikä on sitten pitänyt ryhmää koossa? Lyhyesti sa-

noen ylläpitäjänä on uuden oppiminen ja miellyttävä ilmapiiri. Tuohon uuden oppimiseen sisältyy paljon. Sukututkimuksen apuvälineiden hankinta ja käyttö alkoi pienestä sattumasta.

Eräs tuttava otti kameralla kuvia mikrofilmin katse-lulaitteesta. Hän kertoi ottavansa näytöltä digikuvia, siirtävänsä ne kamerasta tietokoneeseen ja tutkivansa niitä suurennettuina kuvaruudulta. Tästä alkoi ryhmämme digiaika.

Keskustelimme ensin yhteisen kameras hankkimisesta. Yksi kävi digikuvauskurssin syksyllä 2001 ja hankki digikameran. Se todettiin niin käyttökelpoiseksi sekä sukututkimuksessa että muussa kuvauksessa, että muutaman kuukauden sisällä kaikilla oli digikamera. Kukaan ei ole missään yhteydessä katunut sen hankkimista. Kameroista saatavat hyödyt ovat merkittäviä, kun pääsee kuvaamaan ihan läheltä vaikkapa asiakirjaa, kun tuloksen näkee heti, kun voi kuvata äänenkin

Verkkovaarit Antti Lähteen mökillä heinäkuussa 2005. Vasemmalta Veikko Heikkilä, Pentti Nurmi, Ensio Näriäinen ja Antti Lähde. Kuva Marju Lähde.

sisältävää videota ja kun kuva tallentuu muistiin, joka voidaan tyhjentää kuvien tietokoneeseen siirtämisen jälkeen. Erikoisesti vanhojen käsin kirjoitettujen asiakirjojen lukeminen helpottuu, kun tietokoneen näytöllä kuvaa voidaan suurentaa ja selventää monin keinoin.

Pian alkoi kertyä digitaalisessa muodossa olevia kuvia, jotka tarvitsivat kiintolevytilaa sekä varmistukseen tallentavia cd-asemia. Niinpä tietokoneita oli laajennettava uusimalla koneet, joissa oli suurempi kiintolevy, tallentava cd-asema ja kuvien käsittelyyn riittävästi keskusmuistia. Otettuja digikuvia oli tietysti päästävä parantelemaan ja leikkelemään. Tähän tarvittiin kuvankäsittelyohjelma, joka jollekin tuli uuden koneen mukana ja jonka toiset hankkivat ostamalla. Erittäin paljon toimintoja sisältävissä kuvaohjelmissa on ollut ja on edelleen paljon yhdessä oppimista ja neuvomista.

Jokaisella oli vanhoja paperikuvia, negatiivifilmejä ja diakuvia. Näitä piti saada tallennetuksi digimuotoisena tietokoneeseen ja tietovälineille. Kaikille tuli tarve hankkia kunnollinen skanneri eli kuvanlukija. Sillä tallennettiin vanhoja jo osittain vaurioituneita kuvia tietokoneeseen ja korjattiin kuvaohjelmien avulla alkuperäistään parempaan kuntoon. Vaikka negatiivien ja diojen lukeminen skannerilla onkin vielä suhteellisen hidasta, ne voidaan lukea ja tallentaa uudelle nykyaikaiselle tietovälineelle oleellisesti käyttökelpoisempina.

Kameroiden ja skannerien käytön aikana kuvia on kertynyt jo paljon. Yhdelle cd-levylle hyvälaatuisia kuvia mahtuu vain noin 500 kappaletta. Oli syytä siirtyä taas askel eteenpäin eli hankittiin tallentavat dvd-asemat. Sopivasti kolme ryhmän jäsentä täytti kuluneen vuoden aikana 70 vuotta. Kuvankäsittelyohjelma ja dvd-asema olivat juhlijoille mieluisia lahjoja.

On myös ollut sopivasti tietokoneongelmia. Tapauksissamme on korostetusti tullut esille varmistusten välttämättömyys. Kahdelta on koneesta rikkoontunut kiintolevy, jolloin varmistusten tarpeellisuus on tullut ihan selväksi. Tämän lukijat, muistakaa tekin varmistukset.

Vanhojen ryhmäkuvien tallentamisessa on keksitty ratkaisuja henkilön merkitsemiseksi siten, että häneen

1. tuntematon, 2. tuntematon, 3. Tyne Äijö.

voidaan tekstissä viitata. Tähän mennessä parhaimmalta vaikuttaa oheisen kuvan mukainen malli, jossa henkilöön on merkitty kuvankäsittelyohjelmalla sopivaan paikkaan numero ja sitten kuvan alle numeroitu luettelo. Mallikuva on osa vuoden 1925 koulukuvaa.

Yhteiset matkat Kansallisarkistoon ja Turun maakunta-arkistoon ovat olleet miellyttäviä ja hyödyllisiä.

Tämän vuoden aikana ryhmä on ottanut käyttöön tietokonepuhelut. Puhelu toimii siis tietokoneen ja Internetin kautta. Vieläkö jotain yhdessä opittavaa on jäljellä?

On, on toki. Suurista kuvamääristä pitäisi rakentaa eri teemoja käsittäviä albumeja. Kannettavan tietokoneen ja digivideokameran sekä vastaavien ohjelmien käytössä otimme vasta ensi askeleet.

Vaikka tässä itse sukututkimusta on käsitelty vain vähän, niin hyvillä välineillä ja ohjelmilla sekä jo toimintoja opetelleiden antamalla ohjeilla on sukututkimuksessa erittäin suuri merkitys. Oppiminen ryhmässä kannustaa ja motivoi miellyttävällä tavalla toimintaa. Yhdessä saavuttamamme tulokset ovat varmasti paljon suuremmat kuin neljän henkilön yksinään saama tulos. Viiden vuoden jälkeenkin ryhmämme päätti jatkaa kokoontumisia aikaisemman käytännön mukaisesti.

Ensio Näriäinen

Kevään ja kesän 2005 sukusilppua

Sukuaiheisia poimintoja lehdistöstä

Sukututkijan sakset ovat taas liksuneet, kun vuoden 2005 kevään ja kesän aikana lehdistössä on julkaistu kiinnostavia sukututkimukseen liittyviä artikkeleita. Näitä tietoja on täydennetty internetin avulla.

Orjien jälkeläinen

Viime Orpanassa ihmettelimme Yhdysvaltojen presidenttiehdokkaiden sukujuuria, jotka johtivat merkittäviin ja varakkaisiin sukuihin. Mutta kuka on tällä hetkellä maailman vaikutusvaltaisin nainen? Ja kuka on maailman vaikutusvaltaisin musta nainen sitten Saaban kuningattaren? Tietenkin Yhdysvaltojen ulkoministeri Condoleezza Rice. Hänen vanhempansa ovat John Wesley Rice Jr (s. 1924) ja Angelina Ray (s. 1924). Vanhempien sukujuuret johtavat suurten plantaasien puuvillapelloilla työskennelleisiin orjiin. Huhutaan, että eräs äidin Angelina Rayn esi-isistä sai alkunsa valkoisen plantaasinomistajan ja tämän mustan palvelijattaren suhteesta. (Lähteet: www.ancestry.families.aol.com ja www.newstateman.com.)

Seikkailijakapteenin suku

Jälleen suoritetaan sukututkimusta dna:n avulla! Englannissa tutkitaan 1600-luvun haudasta löytyneitä jäännöksiä, joiden epäillään kuuluneen seikkailijakapteeni Bartholomew Gosnoldin sukulaisille. Gosnold oli yksi ensimmäisistä asuttajista Yhdysvaltojen Virginian Jamestownissa 400 vuotta sitten. Tutkittavat vainajat ovat Bartholomew Gosnoldin sisar ja sisarentytär. Jamestownista on löydetty miehen ruumis, joka oli haudattu upseerinsauva mukanaan. Hänen epäillään

olleen Bartholomew Gosnold. Varmuus henkilöllisyydestä saadaan, kun verrataan hänen ja varmuudella hänen sukulaisikseen tiedettyjen naisten dna:ta. Lopullinen tieto sukulaisuussuhteista saadaan tämän vuoden lopulla. (Aamulehti 19.6.2005.)

Sukututkijan karmea löytö

Englantilainen sukututkija Tony Williams epäilee, että hänen sukulaisensa sir John Williams oli 1880-luvun lopulla Englantia kauhun vallassa pitänyt murhaaja "Viiltäjä-Jack". Sir John Williams oli kuningatar Viktorian lasten gynekologi ja Walesin kansalliskirjaston perustaja. Tony Williams löysi sukututkimusta tehdessään sir Johnin henkilökohtaisia tavaroita kuten veitsen ja päiväkirjoja, joista vuoden 1888 sivut oli repäisty pois. Tony Williams on kirjoittanut aiheesta kirjan Uncle Jack. Syyksi ilotyttöihin kohdistuneisiin murhiin Tony Williams epäilee lapsettomuuden aiheuttamaa katkeruutta tai että sir John hankki murhien avulla prostituoitujen elimiä lääketieteellisiin kokeisiinsa. Tavoitteena oli etsiä keinoja hedelmättömyyden hoitoon. Sir Johnilla ja hänen vaimollaan ei ollut lapsia. Williamsin teoria "Viiltäjä-Jackin" henkilöllisyydestä ei ole vakuuttanut kaikkia murhamysteeriin perehtyneitä. (Aamulehti 3.7.2005.)

Englannin kruununperijä Suomessa

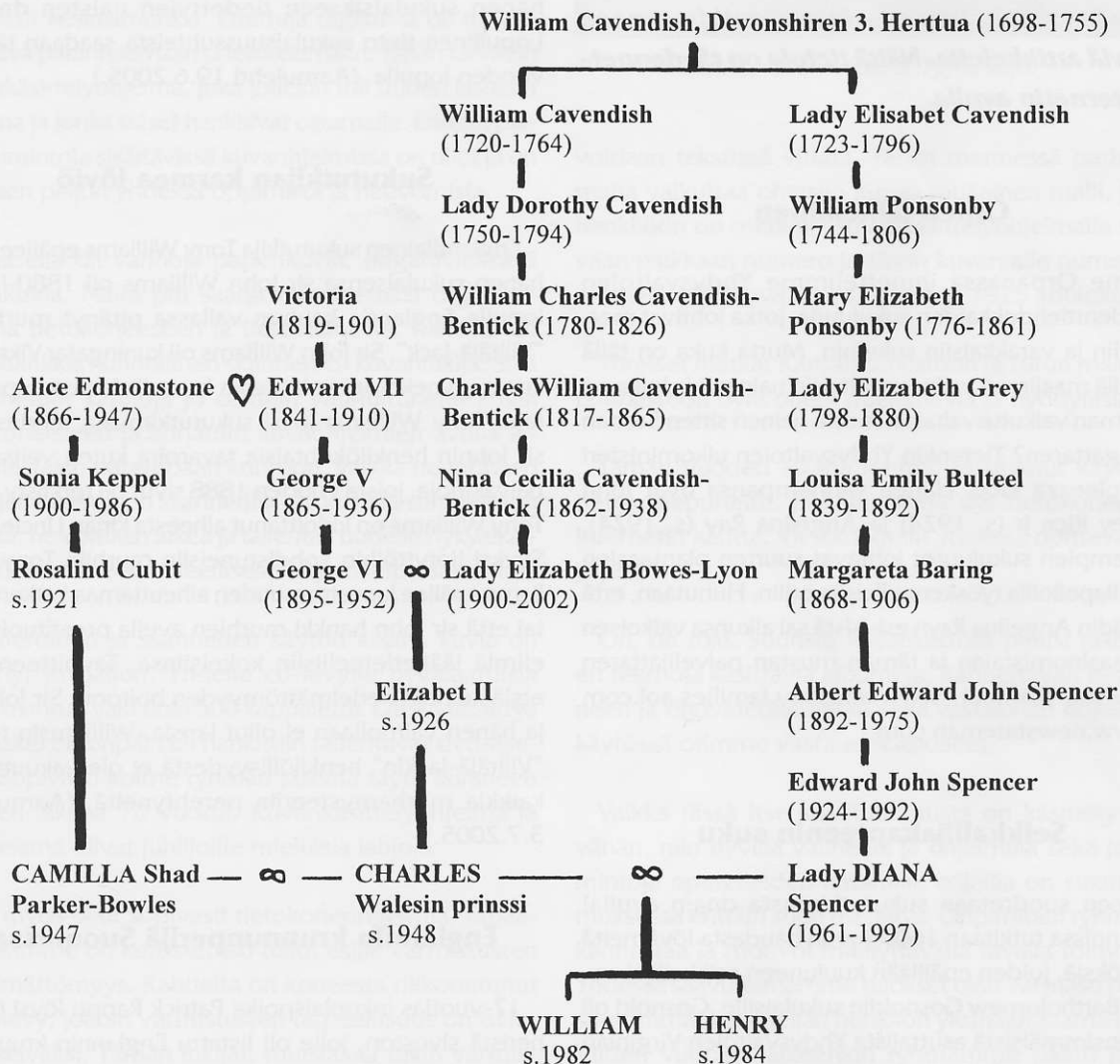
17-vuotias inkoolaispoika Patrick Rappu löysi internetistä sivuston, jolle oli listattu Englannin kruununperijät. Listan ykkönen on tietenkin prinssi Charles mutta sijalla 333 oli tuttu nimi: Patrick Rappu! Yllätys oli melkoinen, vaikka Patrick tiesi polveutuvansa äitinsä puolelta aatelissuvusta. Hänen isoisänsä on saksalainen

kreivi Kastell-Rüdehausen, joka lähetettiin Suomeen sotilapsena. Aikuisena tämä avioitui inkoolaisen kaupapuutarhurin tyttären kanssa. Ruotsin kruununperimyslistalla Patrick on vielä korkeammalla sijalla: hänen äitinsä on prinsessa Victorian pikkuserkku. "Kyllä mä

olisin paljon mieluummin Englannin kuningas", toteaa Patrick. (Helsingin Sanomien Kuukausiliite 6/2005.)

Tiina Miettinen

KUNINKAALLISIA KUVIOITA ENGLANNISTA

Lähteet mm:
<http://worldroots.com/brigitte/dianalines>
www.ancestry.com/princecharles

Sisällysluettelo

Pääkirjoitus	3	Leikkimielinen tietovisamme houkutti väkeä:	
Sukututkimuspäivillä Eino Koskinen		Valtakunnalliset sukututkimuspäivät Lahdessa	
kunniajäseneksi.....	5	maaliskuussa 2005.....	19
Eurajoen isännän valinta 1630-luvulla:		Nokkakolari Kokemäellä vuonna 1692	20
vaimolle syytinki, pienokainen perinnöttä	6	Maanmittauslaitoksen arkisto avattu Jyväskylässä	22
Löytyykö apua?		Miekat viuhuivat 1600-luvun Hauholla.....	25
Kateissa Josias Niemen suku Orivedellä.....	8	Suomen Asutuksen Yleisluettelon	
Isoisän höyrypursi	9	digitointi vauhdittuu	27
"Minä, Liuksialan Kaarina Maununtytär"		Seuran syntymäpäiväonnittelet	
Pieni löytö Hämeen voutintileistä.....	10	puheenjohtajalle	29
Kartanoiden ja kirkkojen Länsi-Uusimaa:		Sukukirjan viimeistelyvaiheen tehtäviä	30
Kertomus seuran kevätretkeltä 28.5.2005.....	12	Toisenlainen näkökulma talon- ja pitäjännimiin.....	32
Kulsialan isäntien puumerkkejä vuodelta 1603	17	Viisi vuotta kimppahommaa.....	35
Kuolonmarssi Norjan tuntureilla	18	Kevään ja kesän 2005 sukusilppua:	
		Sukuaiheisia poimintoja lehdistöstä.....	37